

**ЭТИГЭЛ
ХАМБЫН
ДҮРЭ
ЗАЛАГДАА
2 н.**

**“ХУДАРА”
МОНГОЛДО
БУРЯАД
ОРОНОО
ТҮЛӨӨЛХЭ
9 н.**

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүтэдэ арадай сонин

2014 оной
июниин 11
Среда

№ 21 (21971)
(886)

Гарагай 4

www.
burunen.ru

Буряад
Унэн

Россиин үдэрөөр амаршалнабди!

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг

**Уважаемые читатели! Завершается подписка на II полугодие 2014 года.
Спешите подписаться на наши издания!**

Издания	Выход	Условия	Подписная цена на 6 месяцев	на 1 месяц	Издания	Выход	Условия	Подписная цена на 6 месяцев	на 1 месяц
Газета “Бурятия” Индекс - 50908	Вт. Ср. Пт.	а) ЧЕРЕЗ ПОЧТУ: 1. подписка через УФПС 2. до востребования	1005,18 руб	167,53 руб	Журнал «Байкал» Индекс - 78408	6 раз в год	а) ЧЕРЕЗ ПОЧТУ: 1.подписка 2. до востребования	419,40 руб	139,80руб.
		а) ЧЕРЕЗ РЕДАКЦИЮ: 1. с получением в редакции 2. с доставкой в организацию (по городу)	624,84 руб	104,14 руб			б) ЧЕРЕЗ РЕДАКЦИЮ: 1.с получением в редакции 2) с доставкой в организацию (по городу)	326,22	108,74
		400 руб	66,70 руб	300,00 руб.			100 руб.		
Газета “Буряад Үнэн” Индекс - 50901	Среда	а) ЧЕРЕЗ ПОЧТУ: 1. подписка через УФПС 2. до востребования	527,34 руб	87,79 руб	Журнал «Байгал» Индекс - 78407	6 раз в год	а) ЧЕРЕЗ ПОЧТУ: 1.подписка 2. до востребования	419,40 руб	139,80руб.
		а) ЧЕРЕЗ РЕДАКЦИЮ: 1. с получением в редакции 2. с доставкой в организацию (по городу)	339,60 руб	56,60 руб			б) ЧЕРЕЗ РЕДАКЦИЮ: 1.с получением в редакции 2) с доставкой в организацию (по городу)	326,22	108,74
		265 руб	44,20 руб	300,00 руб.			100 руб.		
Газета “Спорт- Тамир” Индекс - 31113	Среда	а) ЧЕРЕЗ ПОЧТУ: 1. подписка через УФПС 2. до востребования	339,30 руб	56,55 руб	Журнал «Одон» Индекс - 73879	12 раз в год	а) ЧЕРЕЗ ПОЧТУ: 1.подписка 2. до востребования	300,42 руб.	50,07 руб.
		а) ЧЕРЕЗ РЕДАКЦИЮ: 1. с получением в редакции 2. с доставкой в организацию (по городу)	274,30 руб	45,71 руб			б) ЧЕРЕЗ РЕДАКЦИЮ: 1.с получением в редакции 2) с доставкой в организацию (по городу)	271,50	45,25
		220 руб	36,70 руб	270,00 руб.			45 руб.		
			250 руб	41,70 руб				270,00 руб	45 руб.

Июниин 12 - Россиин үдэр

ХҮНДЭТЭ НҮХЭД!

1990 ондо Гүрэнэй бээ даанги байдал тухай декларациин баталагдахдаа, Россиин түүхэ шэнээр эрьелдээ – эрхэтэнэй эрхэ сүлөө болон хуулийн шийдэхэй хүсэн дээрэ үндэһэлһэн демократическа гүрэнэй түүхэ эхилээ.

Һүүлэй үедэ Буряадта, бүхыдөө Росси гүрэндэше үндэһэн экономическа шэглэнүүдээр яһала һайн үрэ дүнгүүд туйлагдана. Тиин бүхыдөө Буряадта үйлдбэрилэгдэһэн продукт 3,6 процентээр дээшэлжэ, 183,8 миллиард түхэриг бүридхөө. Промышленна үйлдбэрингөө хүгжэлтын ябасын талаар Буряад Республика Сибириин федеральна тойрогто 1-дэхи һуури эзэлээ, бүхыдөө Росси дотор – 5-дахи. Наймадахи жэлээ таһалгаряагүй манай республикада олон үхибүүд түрэнэ, ажаһуугшадаймнай тоо олошорно.

Буряад Республикын Правительствоо бюджетнигүүдэй салин түлбэриие дээшэлүүлгэдэ онсо анхарал хандуулдаг. Энэнь һүүлэй жэлнүүдтэ ажаһуугшадай бодото олзые эгсэ дээшэлүүлжэ арга олгоо.

Гэбэше Буряад орондомнай шийдхэгдээгүй асуудалнууд үшөөше олон зандаа. Тиймэһээ республикада хүгжөөн һалбаруулхын, хүн зонойнгоо һайн ажаһуудаг болохын тула нилээд оролдохо ёһотойбди.

Мүнөө Россиин үдэр – хуули болон үнэн зүб ёһо баримталан, хүнүүдэй бэе бэетээ эбтэй эетэйгээр ажаһуулгын һайндэр. Энэ һайндэр – Эхэ оройннай мүнөө болон ерээдүй сагай түлөө бүгэдын харюусалгын, нэгэдэлгын һүлдэ тэмдэг.

Россиин үдэрөөр! Бултанда элүүр энхые, жаргал, һайн һайхание хүсэнэб!

Буряад Республикын Толгойлогшо-Правительствын Түрүүлэгшэ В.В.НАГОВИЦЫН.

ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИД!

Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө гүрэнэйнгөө эгээл шухала һайндэрөөр – Россиин үдэрөөр бүгэдыетнай амаршалнаб.

Энэ һайндэртэ гүрэнэйнгөө баян түүхэ һанадагбди, байгаагийн болон соёлой баялигуудаараа бахархадагбди, агууехэ гүрэнэй эрхэтэдбди гэжэ омогорходогбди.

Росси – дэбисхэрээрээ дэлхэйн эгээл ехэ, эгээл баян гүрэн. Зүгөөр тон шухала баялигынь – хүнүүд. Россида элдэб ондоо яһанай болон шажан мүргэлэй хүнүүд эбтэй эетэй ажаһуудаг. Бидэ булта энэ ёһоёо наринаар сахижа, гамнажа ябаха ёһотойбди.

Һаяхана Буряадай һайн дураараа Россиин бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойн баяр угтаабди. Буряад оройноо арадууд агууехэ гүрэн түрын таһаршагүй хуби болоо. Тиин мүнөө манай республикын хуби заяан Росситай нягта холбоотой гэжэ нэгэше хүн маргахагүй.

Урдамнай ехэ хэмжээнэй болон ороо гэгшын зорилгонууд бии: экономикоёо бэхижүүлхэ, ажаһуугшадайнгаа ажабайдал һайжаруулха, республикада хүгжөөн һалбаруулха. һүүлэй жэлнүүдтэ энэ талаар яһала олон юумэн хэгдээ. Тиймэһээ Буряадай ажаһуугшадта баяр баясхангаа мэдүүлнэб. Урдамнай үшөө ута харгы байна. Суг хамта оролдон, бүхы бэрхшээлнүүдээ дабажа, зориндоо хүрэхэбди гэжэ бата найдалтайб.

Бултанда элүүр энхые, амгалан байдал, ерээдүйдэ найдал хүсэнэб!

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХҮНДЭТЭ АЖАҢУУГШАД!

Та бүгэдэниие Россиин үдэрөөр үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб! Энэ һайндэр Росси гүрэнэй олон зуун жэлэй үргэлжын түүхэдэ, арадаймнай дундаршагүй оюун ухаанай болон соёлой баялигта, Эхэ орондоо дурлалай, эрхэ сүлөөгэй, зүб ёһын хэлбэршэгүй баялигуудта бидэниие хандуулна.

Россиин үдэр – арадай нэгэдэлгын һүлдэ тэмдэг. Бидэ булта – нэгэ арадбди, тиин һанал хүсэлнүүднай гансал шанга гүрэн соо бэелүүлэгдэхэ.

Россиин түүхэдэ суута үйлэ хэрэгүүд олон, зүгөөр эгээл шанга хүсэниинь – түүхээ, уг гарбалаа ходо һанажа ябадаг, үнэн сэхээр хүдэлдэг болон Эсэгэ оройнгоо аша туһада бүхыгөөрөө оролдодог хүнүүд. Бидэниие арадай бата нэгэдэл болон гүрэнэйнгөө түлөө харюусалга нэгдүүлнэ.

Гүрэнэй байгуулгада, экономико, социальна һалбариде, уласхоорондын политикада гүрэнэймнай мүнөөнэй туйлалтанууд найдамтайгаар урагшаа дабшажа ябаһиёмнай гэршэлнэ.

Та бүгэдэндэ болон дүтынтай зондо элүүр энхые, гэр бүлын жаргалые, бүхы түсбүүдэйтнай амжалтатай хүсэлдэхые хүсэнэб!

Россиин Федерациин Федеральна Суглаанай Федерациин Сөвөдэй гэшүүн А.Г.ВАРФОЛОМЕЕВ.

ТУХА СҮЛӨӨГҮЙ АЖАЛЛАНА

Хабарай тарилга - 2014

Буряад Республикын хүдөө ажыхынууд хабарайнгаа тарилга түгэсхэжэ байна. һүүлэй тоо, баримтануудые абаад харахада, 12 ажахы орооһо тариад техникээ хуряжа, гараж, ангарнууд руу табинхай.

Бэшүүрэй, Яруунын, Ивалгын, Кабанскын, Хэжэнгын, Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Прибайкалийн, Сэлэнгын,

Тарбагатайн, Түнхэнэй ба Хориин аймагуудтай ажалшад харюусалгатай хүдэлмэрийн заха барижа үрдинхэй. Харин Зэдын, Захаминай, Хурамханай аймагуудай таряшад унаһан малгайгаа абаха сүлөөгүй ажалланад. һүүлэй тоо, баримтануудые абаад харахада, орооһото ургамалнууд, тодорхойлходо, хара талхан, шэниисэ, ешмээн, обёос, 89,1 мянган гектар га-

зарта таригдажа, ниитэ түсэбэй 97% хүсэлдүүлэгдэбэ.

Үгэрсэ, морхооб, капуста болон бусад ногоон ургамал 2,1 гектар газарта таригдажа, түсэбэй 99% хангаба. Хартаабха республикын олон аймагуудта һуулгагдажа, 14,1 мянган гектар газар дайда эзэлээ. Энэнь хартаабхын түсэбэй 82% бүридүүлнэ.

Ган гасуургүй байжа, хура бороогой

орохо сагтаа ороод, болихо сагтаа болёод байбал, энэ жэлдэ республикымнай хүдөө ажыхынууд 125 мянган тонно орооһо хадажа абаха юм ха. Гадна 167,9 мянган тонно хартаабха, 56,2 мянган тонно овоц эрэхэ намар хуряагаад, хадагаламжын байрада абаашаа талаар түсэб зохёогдонхой юм.

Баир ЖИГМИТОВ.

Мүнхэ-Һарьдаг хайрханай оройдо

ЭТИГЭЛ ХАМБЫН ДҮРЭ ЗАЛАГДАА

Хангай һайхан хабарай үедэ, халуун оронһоо бусаһан шубуудай дуу шуугаар эдэлжэ, үнгын һайхан сэсэгүүдээр һэбшээлжэ байһан эхэ нютагаа харахада, ямар гоё, сэдхэлэй баяр гээшэб даа!

Эгээл энэ урихан хабарай үе сагта түүхэдэ бэшэхээр ехэ хэрэг аглаг үндэр Аха нютагта бүтээгдэбэ гэхэдэ, алдуу болохогүй гэжэ һананаб. Энэ ехэ хэрэгнай Россида Бандида Хамба ламын тушаал хэргэмэй бии болоһоор 250 жэлэй ойдо, Агууехэ Илалтын 69 жэлдэ ба Орлигой дунда һургуулийн 80 жэлэй ойн баярта зориулагдаба гээшэ. Майн 1-дэ Ахын 13 хада бурхадтаа, нютагай дасанай Гомбо Сахюусанда дааджажа, Мүнхэ-Һарьдагай дорохоно, Нүхэн дабаанда (2000 метр үндэртэй) хүрэхэ, эзэн болохо Бүрэн хаанай обоодо 40-өөд хүн гаража, ехэ үргэл, мүргэл хэһэн байна. Майн 2-то Бэлшэр ("Стрелка") гэнэн газарта бээ дааджажа, бэлэдхэл хэжэ хонообди гэжэ манай нютагай шэрээтэ Баяр лама хөөрэнэ. Үглөөдэринь, майн 3-да, эртэ үглөөгүүр һангаа бадараагаад, сайнгаа дээжэһээ хада бурхадтаа үргэжэ, Буддын заншалта Сангхын толгойлогшо Бандида Хамба лама Дамба Аюшеевһээ зүбшөөл абажа, Аха нютагай бүлэг зон Буряадай эгээл үндэр хада болохо Бүрэн хаан һахюуһатай, Мүнхэ-Һарьдаг хайрханай орой дээрэнь хүрэхэ, Этигэл Хамбын дүрэ, мүн хадагуудые ба хиин морин, 9 эрдэни, Инди, Непал оронһоо залажа асарһан бурхан шажанай арюун нангин эд зүйлнүүдые үргэһэн байна.

Мүнөө жэл Мүнхэ-Һарьдаг уулада түрүүшынхие Буддын заншалта Сангхын түлөөлэгшэд гаража зальбарһан байна. Энэ нангин хэрэг хэд бүтээгээб гэхэдэ, Росси гүрэнэй

Буддын шажантанай заншалта Сангхын Ахын дасанай шэрээтэ Готовын Эрхэм - Баяр лама, Орлигой дунда һургуулийн хүтэлбэрилэгшэ Шарастепанов Баир, Орлиг сомоной дарга Урбаев Анатолий, Буряад Республикын Ахын аймагай хангай мүнгэн зөөри хадагаламжын зургааниие даагша Буянаев Валерий, үмсын ажал эрхилдэг Урбаев Зоригто гэгшэд болоно. Эндэ хабаадагшад баһал өөһэдөө ехэ аяншалгада дуратай, урагшаа һанаатай хүнүүд гэжэ тэмдэглэмээр. Шарастепанов Баир, газар шэнжэлгын ухаанай эрдэмэй кандидат, Орлигһоо Тувагай Тоджин Хошуунаар дамжан, Хакасиин газар хүрэтэр ябагаар аяншалаа. Үшөө Монгол орон соогуур Хүбсэгэл нуурые тойрожо, аяншалга хэһэн байна.

Ахын буряадһаа эгээл түрүүшын хүн, Түбэд оройноо нангин шүтээн һаса хотын Далай ламын Будалан ордондо хүрэхэн Урбаев Анатолий болоно.

Баруун Монголой Алтай нютагһаа уг гарбалтай, Улаан-Баатарай буддын шажанай дээдэ һургуули дүүргээд, Непал, Бутан гүрэндэ һургуули гараһан, зурхай шудалһан, "Зиирэмбэ" солодо хүртэһэн, Австри, Швейцари гүрэнүүдтэ буддын шажанай дэлгэрхэ түбтэ хүдэлһэн, англи, немец хэлэтэй, Аха нютагай зоной эрилтээр, Хамба лама Дамба Аюшеевэй зууршалгаар 10-аад гаран жэл соо шэрээтээр хүдэлжэ байһан Готовын Эрхэм-Баяр болоно. Ганса арад зоной хэрэг бүтээхэһээ гадна, морёоршые ба ябагааршые аяншалха ехэ дуратай. Аха нютагай ба хари гүрэнүүдэй (Швейцарийн Юнгфрау, Японийн Фудзияма, Малайзийн Кинабалу г.м.) эмтэй, домтой аршаануудаар ба хада уулануудаар аяншалһан юм. Непал оройноо эгээл үндэр Эверест хадын шадар орошохо "Тянгбо-чи", Бутан оройноо "Такцанг" (3 мянган метрһээ дээшэ) гэнэн үндэр хадын

дасанай һургуулинуудта һуража байхадаа, хада уулаар аяншалха дуратай болоһон байнаб гэжэ хөөрөжэ үгөө һэн.

Зэдын аймагай Доодо Бургалтайһаа уг гарбалтай Буянаев Валерий, бага наһанһаань хүнгэн атлетикээр, теннисээр ехэ амжалтануудтай, мүнөөше бэрхээр наададаг. Бүхы аймагай болон республикын мүрысөөнүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаадажа, дээгүүр һуури эзэлдэг.

Ахын алдарт Шарлай Аюшеевэй зээ хүбүүн Урбаев Зоригто Эрхүүгэй МВД-гэй институт дүүргэһэн, алта олзборилдог эмхин хамгаалгын газарта олон жэлэй туршада хүдэлһэн юм. Бүхэ ба самбо барилдаагаар амжалтануудые туйланхай.

Буряад угсаатанай ажабайдал амгалан тайбан, гай тодхоргүй, бэеын энхэ элүүр байхын түлөө иимэ ехэ хэрэг бүтээһэндэнь, омогорхолтой байнабди. Буряадуудай Эхэ байгаа-литаяа нягта харилсаатай, холбоотой байһиень уряа һүлдэнүүднай гэршэлнэ бшуу. Арадаймнай олохон ёһо заншалнууд, гуримууд буддын шажанай ёһолол бүтээлнүүдтэ дүтэ гээшэ.

Эсэһэн хүн гү, али үлбэртэһэн хүн тоонто нютагайнгаа зулгэ ногоон дээрэ өөдөө хаража хэбтээд, хүхэ сэнхир огторгойе шэртэн харахадаа, али бүхы һанаа үнөөнһөө зайсажа, хүсэ шадал нэмэдэг гээшэ ааб даа. Бидэ бултадаа нэгэл огторгой тэнгэри доро ажаһуунабди, нэгэл газар дээгүүр ябанабди, нэгэл булагһаа уһа уунабди. Тиймэһээ манай ажабайдалда һайн юумэнэй муу юумэ дарахадань, бидэнэртэ туһа хүргэдэг Эхэ байгаа-лийн хүсэнүүдтэ һүгэдэхэ, тэдэниие хүндэлхэ ёһотойбди.

Октябрина ОШОРОВА, Орлигой дунда һургуулийн буряад хэлэ бэшэгэй багша.

“ХҮЛЭН-БУЙРАЙ ТАЛЫН ДУУН” ГЭНЭН ҮЗЭМЖЭ НЭЭГДЭЭ

Фото-зураг Соёлой министерствын интернэт-сайтнаа абтаба.

Буряад Республикын Үндэһэтэнэй музей соо дэлгэгдэһэн Хитад гүрэнэй Шэнэхээн нютагай фото-зураг бүлэгшадэй бүтээлнүүдэй үзэмжэ нээлгэндэ Буряад Республикын соёлой министр Тимур Гомбожапович Цыбиков болон

Хүлэн-Буйрай университетэй уласхоорондын эрдэм нуралсалай мэдээсэл дэлгэрүүлгын институтдай директор, уласхоорондын харилсаанай таһагай дарга Ли Сюэнь гэшэд хабаадаа. Росси болон Хитад гүрэнэй хоорондох соёлой талаар уласхоорондын эдэбхитэй харилсаа тус үзэмжэ эмхидхэгшэд ба айлшад онсо тэмдэглээ.

Соёлой зохёохы ажал эрхилдэг эмхинүүдэй хоорондох ажаябуулга Росси гүрэн дотор сонсохгодоһон Соёлой жэлдэ зорюулагдаһан гол шухала, үр дүнтэй хэмжээн гэжэ онсологдоо. Айлшадта бэлэгүүд барюулагдаа, харин айлшад эмхидхэгшэдтэ үзэмжэдэ дэлгэгдэһэн ажалнуудай хэдэн зурагууды бэлэглээ.

Тус үзэмжын автор, До-

тор Монголой фото-буулга-шадай мэргэжэлэй дээдын хорооной түрүүлэгшэ Ван Чжи Хүлэн-Буйрай Фотографуудай холбооной хүндэтэй түрүүлэгшэ гэшэ. Хүлэн-Буйрай университетэй партиин комитедэй секретарь, тус университетэй проректор болон бусад мэргэжэлтэд энэ үзэмжэдэ өөрынөө ажалнууды дэлгэжэ, даур, эвенк, монгол арадуудай ажабайдал, үзэсхэлэн һайхан байгаали, Хүлэн-Буйрай дэлгэр һайхан тала дайда үндэр эдэын шадбаряар харуулжа шадда.

Үзэмжэдэ хабаадаһан уран бэлигтэй фотографууд баран ерэхэ шадгагүй, гэбэшье энэ үзэмжэ асарһан түлөөлэгшэд ажалнуудайнь удхатай танилсуулжа, харуулжа шадда.

Хитад гүрэнэй айлшад Байгал далайн зүүн бээер аяншалһан байна. Эдэ уул-

залгануудай үедэ эрдэмтэ шэнжэлэлгэнүүдэй, зохёохы ажалай холбооной болон үзэмжэнүүды үнгэргэхэ талаар саашадаа харилсаха тухай хэлсэнүүды баталһан байна.

Буряадай Үндэһэтэнэй музейн болон Буряадай Уран зураашадай холбооной суг хамта ябуулан оролдолгоор Россин Федерациин газар дэбисхэр дээрэ хитад фотографуудай “Хүлэн-Буйрай талын дуун” гэнэн үзэмжэ гурбадахия эмхидхэгдэнэ. Тус үзэмжэ түрүүн Алас-Дурнада, Забайкалиин хизаарта дэлгэгдээд, мүнөө манай Буряад орондо айлшалба. Байгша оной июлиин 3 болотор манай эндэ дэлгэгдээд, үзэмжэ саашаа Кемерово хото эльгэгдэхэ юм.

Цырегма САМПИЛОВА.

Июниин 15 - Медицинын хүдэлмэрилэгшэдэй үдэр

“ЭМШЭНЭЙ ХАРГЫ АБАҢААМ ЗАЯАТАЙ”

Бидэ эмшэдэй һайндэртэ дүтэлүүлэн, 10 гаран жэлэй туршдаа Баргажанай аймагай түб больницын ахалагша эмшэнэр ажаллаһан Дина Чойроповна ШИРЕТОВА тухай хөөрэхэмнай.

1936 ондо Баргажанай аймагай Баянгол нютагта Шойроб Шэрээтэрэй гэр бүлэдэ дүрбэдэхи үри Дэнсэмаа гэжэ нэрэтэй басаган мүнделэн байгаа. Гэр бүлэдөө табан үхибүүд хэн: Данзан, Шалсамаа, Дэнсэмаа, Баатар, Дунсамаа гээд. Дина Чойроповна хөөрэнэ:

«Эжымнай Самбил Аюшин Намдамаа басаган. Зоной хэлэхээр, сэбэр, сэсэн ухаатай, ажалша, түргэн гартай, дууша, зугааша байһан гээд, аха захата хэлэдэг байгаа. Халаг гэхэд, нэгш абымнай, эжымнай фото-зураг угы. Шэрээтэр абамнай лама хүн байһан. Хүгшэн абамнай, Шойроб, баһал ном судартай лама байгаа. Эгэшэмни хэлэгшэ хэн: «1925 ондо Монголдо Богдо гэгээнэй хүрээндэ ошоожо, зиндаагаа абажа ерэхэн. Дасанда һуугаагүй, зоной дунда ябажа, сэдхэлхынь тэгшэлхэ, элдэб янзын үбшэнүүдһээ аргалдаг байһан». Намдамаа эжынь 38 наһатайдаа 1941 ондо, дайнай эхилхээ байхада, май һарада бурханай орондо мордоо. Эжыгээ алдаһан багахан гурбан багашуулын үлээ. Абань гурбан эдир үхибүүдэ Аюшин Рэншэн нагасатандаа асаржа үгэхэн. Тэрэ хүшэр хүндэ сагта эжын дулаахан үгэнүүд ехээр дуталдаг хэн. Шалсамаа эгэшэнь айлда байжа, багашуулые адуулдаг хэн. Данзан ахань Баргажанай хургуулида һурадаг байгаа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилхэдэ, нуралсалаа орхихо баатай болоо. Теэд 1951 ондо арбадахо класс дүүргэжэ, хүдөө ажахын институтдай зооветеринарна факультетдэ орожо, дээдэ мэргэжэлтэй болоһон байгаа.

—Юбилейнэ нютагта 4 классай эхин хургуулин эгээн түрүүшын багшманай — Ширеторов Бальжар Молонович. Дайнда хабаадаһан. Сэбэр һайхан шарайтай. Номьемнай ехэ һайнаар үзүүлхэн. Тиигэжэ дүрбэдэхи классаа дүүргэжэ, Баянголой дунда хургуулида шалгалта бариһан байгаагди, — гэжэ Дина Чойроповна багшанараа дулаахан үгэнүүдээр һанан дурсана.

1951-52 онуудта Шэрээтэр абань үбшэлжэ, бурханай орондо мордоо.

«Тиигээд үншэн багашуул боложо, Шалсамаа эгэшэмнай абаяа адуулаад, сургуулиа үзээгүй. Би долоодохи класс дүүргэтрээ, Баянголой хургуулида һураа хэм. Наймадахи класста орохоёо байхадамни, үншэн үхибүүд гээд, мүнөөнэй Буряадай үндэһэтэнэй нэгэдэхи лицей-интернатда абаашаа, — гэжэ Дина Чойроповна хөөрэнэ. Тэрэ сагта Улаан-Үдэ хургуулида ороходоо, ондоо сагта туданан шэнги байгаа юм ааб даа.

Дүрбэ дахин эдеэлүүлхэ, сэбэр унтари, бүхы юумэн зохёогдонхой. һурагшадай урда гансал номоо үзэхэ зорилго табяатай байгаа. Дина Чойроповна номдоо бэрхэ, урагшаа ханаатай. Тэрэ сагта һургаһан багшанараа дулаанаар дурсана.

Дина Чойроповна дунда хургуулиа мүнгэн медалаар дүүргээ. Ном судартаа эрхимээр, оролдосо ехэтэйгээр һурахыень хургуулин директор хаража, түүхын хэшээлдээ Дина басаганһаа: “Дорошни дүү хүбүүд, басагад бии гү?” — гэжэ һураһан. “Дүү басагатайб”, — гэжэ харюусахадань, “Ерэхэ нуралсалай жэлдэ асараад ерээрэй”, — гэжэ хэлэхэдэнь, Дина Чойроповна Дунсамаа дүүгээ дахуулжа, буряад хургуулида орууһан юм. Дунсамаа эгэшэһээ нэгэ класс доро һурадаг байгаа. Бүхы наһан соогоо Шойроб Шэрээтэрэй багашуул ямарш сагай ерэхэдэ, бэе бээдээ туһатай, эбтэй эетэй байхые оролдодог бэлэй.

«Дунсамаа дүү басагамни бүхы наһандаа намтайгаа ябаһан. Сугтаа нэгэ хургуулида һуража, тэрэнээ эрхимээр түгэсхөөд, Москвагай хоёрдохо медициннын институтда һураһан. 1963 ондо институтда дүүргэжэ, неврологёор аспирантурада ороһон түүхэтэй. Казахстанда Павлодарска можын түб больницада неврологгоор хоёр жэл ажаллаа. Тэндэһээ Москвагаа бусажа, аспирантураа түгэсэжэ, медициннын эрдэмэй кандидат болоһон юм. Москвада эмшэдэй дүй дүршэл дээшлүүлдэг түб институтдай хүүгэдэй неврологин кафедрада доцентээр ажалаа эхилээ. Бэрхэ, шадмар, ажалдаа ехэ хүндэтэй. Бүхы Советскэ Союзһаа, дүтын хари гүрэнүүдһээ эмшэд дүй дүршэлөө дээшлүүлхээ ерэдэг байгаа. Тэрэ олон зоние Дунсамаа дүүмни һургаһан гээдэ, алдуу болохогүй». Дунсамаа Чойроповна Ира басагандаа Ломоносовой нэрэмжэтэ Москвагай Гүрэнэй Университет дүүргүүлхэн, Лондондо мүнөө Ирина ажаллана.

— Абамни хүн зондо туһа хүргэдэг, үбдэһэн зоние аргалдаг хэн гэжэ сэдхэлдээ ханахаш. 10-дахи класста һуража байхадаа, эмшэнэй харгы шэлэхэб гэжэ шиидээ хэм. Тиигэжэ Эрхүүгэй медициннын институтда орохо гэжэ саарһа гуурһааа тишэнь тушаагаа. Тэрэ сагта медальтайгаар дүүргэһэн һурагшад шалгалтагүй ородог байгаа. Институдай багшанар ехэ шанга, дүй дүршэлтэй, ассистентүүдын булта дайнда ябаһан хэн. Арад зон соо хайшан гээд бээе абаад ябахаб, үбшэн хүнэй хажууда хайшан гээд ошохооб, хандахаб. Наһатай хүн байгаа һаань, эжы, абадаа хандаһан шэнгээр, залуу хүн байбалнь, эгээн дүтын нүхэрни гээд аргалха хэрэгтэй гэжэ маанадта ойлгуулжа, тиигэжэ ханаад хандабал, алдуу

хэхэгүйт гэжэ багшанарнай һургадаг байгаа. Институдаа 1962 ондо улаан дипломтойгоор дүүргэжэ, Буряад ороноо ерээ хэм. Эмшэнэй хургуулитай үнэмшэлгээ барижа, элүүрые хамгалгын министр байһан Вера Баяновна Ринчиновада ороходом, Баргажанай аймагай Яаригтын больницада эльгээгээ. Яаригта ошоходомни, жаахан гэр соо арбан унтаритай больница байгаа. Тэндэ нэгэ жэл хүдэлөөд, Баянголой больницада 10 гаран жэл ажаллааб, — гэжэ дурсана.

1972 ондо Дина Чойроповна Москвада хоёр жэлэй туршдаа ординатурада һураа. Тэрэнээ дүүргээд, Баргажанай аймагай түбэй больницын ахалагша эмшэнээр томилогдоо. 14 жэлэй туршдаа ахалагша врачар ажаллахадань, бэрхшээлнүүд олон байгаа. Эмшэд, мэргэжэлтэд, эд бараан, хэрэгсэлнүүд дуталдаха. Аймагай түб больница һуури багатай, хуушарһан байгаа. Шэнэ байшан бариха гэжэ залуу эмхидхэгшэ ажал ябуулжа, 1979 ондо проект зохёожо, гурбан дабхар больница барижа эхилээ. Түрүүшээр ганса хирургическа таһаг байха, терапевтическэ таһаг хожом баригдаха гэжэ түсэбтэй байһан юм. Теэд министр Ангапов ерээд, шалгажа хараад, иимэ ехэ эмшэлгын газарта бүхы таһагууды багтаажа оруулагы гэжэ хэлээд ошоо. Терапи, хирург, хүүгэдэй терапи, акушерскэ, гинекологин таһагууд бии болоо.

«Ажаллаха үедэмни бэрхэ эмшэд суглараа. Эмшэдэйнгээ эрдэм мэдээс, дүй дүршэл дээшлүүлхэ ажал ябуулагдаа. Тэдэнэйнгээ ургахада, өөрөө ургадаг хэм», — гээд Дина Чойроповна һанан хөөрэнэ.

«Москва хотодо һуража байхадамни, профессор-эмшэд хэлэгшэ хэн: үбдэһэн хүние «по полочкам» хубааха хэрэгтэй. Абаһан дүй дүршэлөөрөө аймагайнгаа эмшэдтэй хубаалдаг бэ-

лэйб. Өөрымни һанамжа иимэ байгаа: эмшэн хүн үбдэһэн хүнэй бэе соо орохо ёһотой, һууридань бээе табиха хэрэгтэй гэжэ эмшэдтээ хэлэдэг байгаа. Намтай сугтаа ажаллаһан хирургнууд бурханһаа заяатай, алтан гарнуудтай бэлэй. Тиимэ бэрхэ зонтой ажаллахадаа, ханаа амар байхаш. Найдамтай. Акушер-гинекологууд шадмар хэн. Нэлгэлдэжэл байха. Участково больницануудтаа ханаа зобохош. Ошожо харахаш, ядуу зоной байгаа һаань, түб больница асаруулхаш, Улаан-Үдэ эльгээхш. Улаан-Үдын больницануудай эмшэдтэй дүтэ ажалладаг бэлэйбди. Дина Чойроповна дэмы хонходохогүй. Хүндөөр үбшэлхэн хадан хонходобо гэжэ хотын эмшэд хэлэдэг байгаа».

Дина Чойроповна Ширеторовагай ахалагша эмшэнээр ажаллажа байха үедэ Баянголой, Уланай, Баргажанай-Адагай больница, поликлиникэнүүд баригдаа. 60,70,80-яад онуудаар Баргажанай аймагай эмшэлгын бааза ургажал байгаа. Мүнгэнэй түлөө бэшэ, харин арад зондо туһа хүргэхэ, үбшэлхэн хүнүүдые хүл дээрнэ гаргаха гэжэ унтаа хэбтээгүй оролдодог хэн. Колхоз, совхозуудай байхада, эхэнэрнүүд үри хүүгэдые гаргажа, багахан саг соо амараад, ажалдаа гараха, тиихэдэнь үхибүүдын ехээр үбдэдэг хэн. Мүнөө саг һайн тээшээ хубилжа, байдал заһаржа байна. «Мүнөө сагта эмшэдтэ ошоходош, тэдэнэр тархия үргэхэ сүлөөгүй, доошоо хараад, юумэ бэшэжэл, бэшэжэл байдаг. Хэзээ үбшэн зоноо харадаг, аргалдаг юм гэжэ һонирхоноб. Бидэ ажаллажа байхадаа, бүхы шадалаа гаргажа, зүб диагноз табиха гэжэ оролдодог хэмди. Теэд мүнөө үеын шэнэ технологи хэрэглэн, арад зоние аргална, үбшыень элирүүлнэ ха юм. Элүүрые хамгаалгын урагшaal хүгжэжэ байхада, сэдхэлдэмни ехэ зохид байна», — гэжэ Бурханһаа заяатай эмшэн Дина Чойроповна хэлэнэ. 51 жэлэй туршдаа Дина Чойроповна Ринчин Масанович хоёр зүрхээ ниилүүлжэ, гурбан үхибүүдэйнгээ гарыень ганзагада, хүлыень дүрөөдэ хүргэжэ шадда. Ехэ басаганинь, Ирина Ринчиновна, эжынгээ харгы шэлэжэ, Москвагай эмшэнэй институт дүүргэһэн. Баир хүбүүнинь гидромелиоративна институт дүүргээ. Одохон Марина басаганинь Буряадай багшанарай институтдай хари хэлэнүүдэй факультет эрхимээр дүүргэжэ, мүнөө Норвегидэ гэр бүлэтээ ажаһууна. Абынгаа хэрэгыень үргэлжэлүүлжэ, улад зондо хэрэгтэй байхые, наһанайнгаа амаралтада гарааш хадаа, Дина Чойроповна мүнөө болотор оролдодог. Ринчин Масановичтайгаа 10 гаран аша гүшанараа хаража, баярлажа, ан-бун ажаһууна.

Э.РАДНАЕВ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной юниин 9 - 11

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ХҮТЭЛБЭРИ ДОРО ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
09.06.11.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ зургаадахи сессидэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай
10.06 14.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон

(түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ зургаадахи сессидэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай
09.06 14.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон

(түрүүлэгшэнь А.П.Попов)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ зургаадахи сессидэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай
10.06 10.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэнэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ зургаадахи сессидэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай
10.06 10.00 Бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

09.06 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ
Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг

(түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
"Буряад Республикын 2013 оной бюджет бээлүүлгэ тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
09.06 15.00 каб.235

"Буряад Республикын 2013 оной бюджет бээлүүлгэ тухай" Буряад Республикын хуулин түлэбөөр дурадхалнуудыг согсолго болон олоной хабаадалгатай хэлсэлгын зууршалгануудай түлэб бэлдэлгэ
10.06 10.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон

(түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)
"Буряад Республикын хүнгуулин кодекс тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб зохёон бэлдэлгэ тухай
10.06 14.00 каб.322

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон

(түрүүлэгшэнь А.П.Попов)
"Буряад Республикада органическа продукция үйлэдбэрилгэ тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
09.06 14.00 каб.119
"Агналга болон агнуурийн нөөснүүд тухай" Буряад Республикын Хуули бээлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "Кабанскын аймаг" муниципальна байгууламжада үнэргэгдэхэ нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай
11.06 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэнэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон

шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

"Буряад Республикын гүрэнэй герб тухай" Буряад Республикын Хуулин 2-дохи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
10.06 14.00 каб.212
"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ шажан мүргэлэй ажаябуулга тухай" Буряад Республикын Хуули бээлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай
09.06 15.00 Улаан-Үдэ хото, Дээдэ-Онгостой, Дасан

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон

(түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)
"Крым Республикын болон федеральна хото Севастополин дэбисхэрнүүд дээрэ ажаһуудаг Россиин Федерацийн эрхэтэдэй пенсионно хангалгын онсо шэнжэнүүд тухай болон Россиин Федерацийн зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудыг оруулха тухай" 521585-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай
09.06 10.00 каб.218

"Гурбан болон гурбанһаа олон хүүгэдтэй эрхэтэдыг социальна дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай болон Россиин Федерацийн Газарай кодексын 28-дахи статьяда хубилалтануудыг оруулха тухай" 502416-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай
09.06 14.30 каб.218

Буряад Республикын хуралсалай эмхи зургаануудта һурагшадай хооллолгын эмхидхэлгыг, халуун эдегээр хангалгыг һайжаруулха, шанарыень дээшлүүлхэ тухай
10.06 10.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаагийн нөөснүүдыг ашаглалгын болон

оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

1. "Буряад Республикын зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудыг оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

2. "Буряад Республикын гүрэнэй зөөрийн объектнуудыг гүрэнэй бусад гү, али муниципальна зөөридэ дамжуулан үгэлгэ, мүн тиихэдэ гүрэнэй бусад гү, али муниципальна зөөрийн объектнуудыг Буряад Республикын гүрэнэй зөөридэ гү, али Буряад Республикада муниципальна байгууламжануудай зөөридэ тушаан абалга тухай" Буряад Республикын Хуулин 9-дэхи статьяда хубилалтануудыг оруулха тухай" Буряад Республикын Хуулин 2-дохи статьяда хубилалтануудыг оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
10.06 10.00, 11.00 каб.211

1. "Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ оршодог олон квартиратай гэрнүүд соохи хамтын зөөрийн капитальна захибарилга эмхидхэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

2. "2011-2015 онуудта Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай" Буряад Республикын Хуулие 2013 ондо бээлүүлхэн тухай тоосоо баталха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай" асуудалаар парламентска хэлсэлгэнүүдтэ бэлдэлгын ябаса тухай
10.06 14.00 каб.209, 211

Улаан-Үдэ хотын хүйтэн уһаар хангалгын предпрятинуудай ажал ябуулга тухай Буряад Республикын Правительствын мэдээсэл тухай
10.06 15.00 Ехэ танхим

1. "Буряад Республикын тусхай гэр байрын жасаһаа гэр байра үгэхэ дүрим тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

2. "2011-2015 онуудта Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай" Буряад Республикын Хуулие 2013 ондо бээлүүлхэн тухай тоосоо баталха тухай
11.06 10.00 каб.209, 211

Забайкалиин үндэнэтэнэй паркын хүгжэлтын түсэбүүд тухай
11.06 14.00 каб.209

IV. ЭРХЭТЭДЫГ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

В.Г.Ирильдеев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаагийн нөөснүүдыг ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хорооной түрүүлэгшэ
11.06 14.00-16.00 каб.118/211

"Угай буусын унтаршагүй гал" гэнэн фотоконкурсдо "Үбгэн аба хүгшэн эжы хоёрнай" гэнэн номинацида

Энэ зураг дээрэ хүгшэн төөби Мария Дугаровна таабай Буда Шултумович хоёр манай саад соо амаржа һууна.

Зунай харын эхиндэ төөбиимнай 80 наһаяа тэмдэглэхэ юм. Минии төөби таабай хоёр олон үри үхибүүдтэй, аша зээнэртэй. Хэды үндэр наһатайшые һаа, хоюулаа эбтэй бүхы һайндэрнүүдтэ хабаадалсадаг.

Хоёрдохи зураг дээрэ Захааминай Сурхарбаанда Үлэгшэнэйнгөө хүнүүдээр уулзаад, алхалжа ябанад.

Сэлмэг НАМСАРАЕВА, зээ басаган.

“Россиин бүлэ” гэхэн уласхоорондын конгресс

“ЭРЭ ХҮН – ЭРДЭНИ” ГЭЖЭ БҮ МАРТАЯ!

Тээмэндэ Улаан-Үдэ хотодомнай “Россиин бүлэ” гэхэн уласхоорондын конгресс гурбан үдэрэй туршада эмхидхэгдэжэ, хүүлшын үдэрын Прибайкалийн аймагай Гремячинск тосхондо “Байкальская ривьера” гэхэн газарта конгресстэ хабаадагшад амараа, сэнгээ.

Тиэхэдэ эндэ багшанарые бэлдэдэг курсын бэлигтэй багша, психолог Валентина Николаевна Сенгеевагай үнгэргэсэн тренинг олоной хонирхол татаһан байна. Эрэ хүнэй, эсэгэ хүнэй үүргэ, эхэ хүнэй уялга үргэжэ тухай ехэ хонин хөөрэлдөө үүсхэн багшын асуудалнуудта эндэ сугла-

Людмила ДОРЖИЕВАГАЙ фото

рагшад харюусаһан, олон асуудалнуудые табиһан юм. Энэ гүн удхатай хуралдаанда 6 гүрэнэй, 19 регионой эрдэмтэд, багшанар, психотерапевтнууд, бусад мэргэжэлтэд сугларжа, Россиин гэр булын асуудалнуудад зүбшэн хэлсэһэн байна. Хуралсалай болон эрдэмэй министрэй орлогшо Баир Ангуров холын айлшадта бэлэг сэлэгүүдые барюулба.

Холоһоо ерэнэн айлшадта буряад дуунуудаа, хатарнуудаа, найхан аялга хүгжэмөө “Байгал” театрай бэрхэ артистнууд Б.Баттүвшин, Б. Донара, хатаршад, армян дуушан Валико Гарспарян (тэрэнтэй хамта Арменийн Лусине Ханданян хатарба), Эржена Жамьянова болон бусад

артистнууд бэлэглэһэн юм. Саха (Яхад) Республикаһаа ерэнэн гоё яхад хубсаһа, зүүдхэлтэй Мария Николаева, Нюрбинскэ аймагай гулваагай орлогшо Самангади Дондокова гэгшэд баяраа мэдүүлбэ. Беларусийн университетэй доцент Анжелика Садовская, Хитадай Пекинэй университетэй багша Юй Янг, Киргизстанай Аниса Бикбулатова, Тывагай Комбу Алена, Ховалыг Николай гэгшэд Буряад Республикада ажаһуудаг араудай нүхэсэлые үндэрөөр сэгнэбэ, конгрессэй хүдэлмэрийн найн тала тухай хэлэбэ. Хүүлшын үдэшын найрые үндэр хэмжээндэ Наян Сагаев үнгэргэһэн байна.

Бэлигма ОРБОДОВА.

«АМЖАЛТА ТЭЭШЭ АЛХАМ»

ОЙН ТҮЙМЭР ҮСӨӨРӨӨ

Хэжэнгын аймагай Виктор Мункинай нэрэмжэтэ лицей «Амжалта тээшэ алхам» гэхэн ниитэ гаршгай хэмжээ ябуулга хурагшадайнга дунда эмхидхэбэ. Гэртэхинэйнгээ омогорхому туйлалтануудтай хүүгэдэй тон эрхимүүдтэнь, мүн тэдэнэй багшанарта аймагай захиргаан соёлой «Одон» клубта баярай бэшгүүдые барюулба.

Амаршалгын үгэнүүдые олоной анхаралда гараад уншаха зуураа Хэжэнгын лицейн директор Д.-Х.Гунзынова иигэжэ хэлэбэ: «Хуралсалай үнгэргэжэ жэл үрэтэй, баян жэл байгаа. Бурядай тон эрхим 8 хургуулийн зэргэдэ манай хургуули нэрлэгдэе. Янза бүрийн олимпиадануудта, конференци болон конкурсуудта лицейстүүднай бээ харуулаа. Ерэхэ жэлдэ хургуулидамнай ехэ барилга

эхилхэ. Эдэ болон бусад амжалтанууд багшанар болон хурагшадтаймнай үдэрһөө үдэртэ эсэжэ сусаһагүйгөөр хүдэлхэнэй үрэ дүн болоно».

Хургуулидаа «онсо» гэхэн сэгнэлтэтэйгээр хуража ябаһан хүбүүд, басагадай эрхимүүд нэрэ хүндын стипендинүүдые олоной хараһаар байтар абаба. Хэжэнгэ нотагһаа гараһан үзүүр бэрхэ түлөөлэгшэд, Арадай Хуралай депутат, аймагайнгаа захиргаанда хүдэлдэг мэргэжэлтэн, олзын хэрэг эрхилэгшэд номдоо хурса үхибүүдые, тэдэнэй багшанар болон гэртэхиниень урмашууһан байна.

Заншалта ёһоороо тус хургуулийн хурагшад амаршалгануудые шагнажа абаха зуурандаа уран гоёор шүлэг уншаа, дуу дуулаа, багшанар болон гэртэхиндээ сэдхэлэй халуун үгэнүүдыеһе хэлээ.

Баир ЖИГМИТОВ.

Буряад Республикын ойттайгануудта үнгэргэжэ амаралтын үдэрнүүдтэ түймэрэй талаар номгон байгаа. Улаан-Үдэ хотын хажуудахи ой соо бага сага гал соробхилоод, ойн харуулай түймэр сарадаг албан тэдэниие дары унтараагаа.

Июнийн 9-эй үглөөгүүр Буряад Республикада 18,4 гектар газарта түймэр соробхилно. Загарайн аймагай ой гал аюулһаа хохидожо байтарнь, ойн ажахыдахи түймэр саралгын албанай 3 машина, 1 трактор, 21 мэргэжэлтэн орожо, гал унтаража байна.

Хабарай эхилхэнхээ хойшо Бу-

ряад Республикын ойн 487 газарта түймэр ушаржа, 18,3 мянган гектарта ургажа байһан модон хохидоо. Нёдондоной тоо баримтануудтай зэргэсүүлэн харахада, 424 имэ түймэр болоһон байна. Гэхэтэй зэргэ, нёдондо 12,2 мянган гектар ой гал аюулай хүнэнэн болоо.

Хэрбээ ой соогүүр угаа уняарай гаража байхые харабал, түймэр эхилжэ байна гээд багсаамжалбал, ойн ажахыда дары хандаха хэрэгтэй гээд, мэргэжэлтэд уряална. Диспетчернүүдэй телефон: (83012) 20-44-44.

Баир ЖИГМИТОВ.

Ойн баяр

НАРА ЫАРАДАЛ НАЛАРХАЙ ЫАЙХАН БАГШАМНАЙ

Сагаахан шарайдаа гэрэл туяа татууһан залуухан бэри Буда хүбүүнтэйнь Сэбэг төөбидэ орожо ерэнэн юм. Дээдэ эрдэмтэй, холыншы бэшэ, хүршэ Зэдын, Доодо-Бургалтайн басаганай урин зөөлэн шарайе адаглан, налархай зангыне абаһаар тааһан Сэбэг төөбии сэдхэлдээ эжэлүүдгүй баярлаа бэлэй.

Мүнөө Буда Шултумович 84 наһанайнгаа дабаан дээрэ, харин Мария Дугаровна тэбхэр 80 наһанайнгаа хүндэтэй ойдо тулажа ерэбэ. Нютагтаа 9 класс, удаань Доодо-Торидо дунда хургууляа дүүргэһэн Мария БГПИ-гэй биолого-химическэ факультет дүүргээд, 1957 ондо Үлэгшэн нютагта хүдэлхөөр ерээ нэн. Доодо-Торидо хурахадань багшань байһан олоной дунда одотой хурган хүмүүжүүлэгшэ Ермолай Михайлович Баранников хургуулийн директорэй тушаалда байжа, Марияе дулаанаар угтан абаһан бэлэй.

Басаганайнгаа айл болоходо, Лубсан-Нимбу эжынь, дайнай ветеран абань Дугар Лубсандоржиевич, дүү басагадынь Бутид, Цыден, Соня, Долгор-Сэрэн ехэл баясаа нэн. Эгэ-шээ дахаад, дүүнэрыншые золтой байха, найн тэмдэг гэлсээ бэлэй. Үнэндөөшые, Буда Шултумовичын табай Рабжае Дэлгэр гээшэ нютагай баян, үзүүр хүбүүдэйн түүрү байһан юм. Хойшолонгын гэхэдэ, 1927 ондо хамалганда орожо, Красноярск ябуулагдаа. Хүбүүниинь Гомбо (Буда Шултумовичай түрэнэн эсэгэ) мүн лэ хойноһоонь абтажа, Беломорканал барилсаа. Хохидол багадаһан юмэдэл, 1930 ондо Буда Шултумовичай эхэ Сэбэг Далаевна сүлэлгэдэ эльгээгдэжэ, 18 жэл Шушенское шадар ажал хэжэ байһанаа бусажа ерэхэ золтой байгаа.

Иимэ түүхэтэй, түшэгтэйшые айлда

ороһон Мария Дугаровна өөрөөшые багшынгаа ажалда бүхы наһараа үнэн сэхээр хүдэлөө, табан үхибүүдээ үндылгөө. Бадмажабынь хүдөө ажахын дээдэ хургуули дүүргэһэн бэлэй. Хоёр хүүгэдын Алдар Арюна хоёр томонууд. Дарима Будаевна басаганиинь БГПИ-гэй түүхэ болон хэлэ бэшэгэй факультет дүүргээд, БГУ-да багшална, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат. Россиин Буддын шажантанай Сангхын дид-хамба Дагба нүхэртэйгөө Баин, Баирма, Лүдэб хүүгэдээ хүлын дүрөөдэ, гарын ганзагада хүргэжэ байнхай. Цырен Будаевна басаганиинь мүнлэ энэл институт түгэсэһэн, Баир нүхэртэйгөө Мансаран, Юра, Сэлмэг хүүгэдтэй. Жамсо Будаевич хүбүүниинь хүдөө ажахын талаар мэргэжэлтэн бэлэй. Энэ булын ехэ омогорхолын гэхэдэ, Гомбо Будаевич Шагдуржапов Буряад орон соошые, Росси гүрэндэшые мэдээжэ юм. Элитэ спортсмен, бүхэ барилдаагаар СССР-эй, Россиин спортын мастер мүнөө “Динамо” бүлгэмдэ тренерээр ажалладаг. Ирина, Аяна басагадтай.

Үлэгшэн нютагта медпунктые дагшаар бүхы наһараа хүдэлхэн С.Д.Туртуева иигэжэ хөөрбэ:

- Мария Дугаровна Буда Шултумович хоёр нютагай жэшээтэй айл гээшэ. Фельдшерэй уялгааршые, хүршэ ёһооршые нилээн ородог байгаа. Гэртэн ходо номгон аятай байдал оршонги, үхи хүүгэдыншые эхээ дуурьяжа, бүри багаһаа саанаһаа налархай нэн. Мария Дугаровна хүндэмүүшэ, бэлэг-сэлэгтэйгээ, баярай үгэтэйгөө ходо байха. Сомоной Советэй түрүүлэгшээр, ажахын ахамад бүхгалтераар хүдэлхэн нүхэрөө дүмэжэ, дэмжэжэшые шадда, мүнөө дээрэй оройгүй хүндэтэй төөбии болонхой, намхан нууна гээшэ, хоюулан.

- Елэгэр хоёр гээгэ гүрөөд, толгой

Буда Шултумович Мария Дугаровна хоёр Арюна ашатаа

дээрээ угаа аятайханаар сомсойлгон таарууһан сагаан сэбэр шарайтай багшын орожо ерэхэдэ, ехэл найхашааһанаа мартагшагүйб. Зоологи, биологийн нюусануудые нилээн лэ бидэндээ ойлгуулаа. Олон тоото медаль, шагналуудта хүртэһэн, “Ажалай ветеран” гэхэн нэрэ зэргэтэй багшайа үнэн зүрхэнһөө бүхы шабинарайнь зүгһөө амаршалжа, элүүр энхые хүсэнэбди, - гэжэ Буряадай радио болон телевиденийн дэргэдэхи арадай инструментнүүдэй оркестртэ наһанайнгаа амаралтада гаратараа хүдэлхэн шабинь Д.Д.Очирова хөөрбэ.

Нилээн наһатай болоод байхадаа, бурханда хүзэгтэй, буянтай багшамнай шүлэгүүдые бэшэжэ туршдаг

болоо нэн. Түрэнэн тоонтынгоо Эрэлжэ (Баян баабай уула), Дарсаг уула шүтөөнүүдые, Захаамин нютагайнгаа Үндэр Баабайе хүндэлэн ёһолһон, эжы, абынгаа буянда зорюуһан уянгата мүнрүүдын “Буряад үнэндэ” толилогдоо бэлэй.

Түгэсхэлдэнь ажалай хүндэтэ ветеран С.Д.Туртуевагай дурсалга дурдая: “Хаяа хадхажа нуудаг Надежда Батожаргаловна Эрдынеева иигэжэ хэлэдэг нэн: “Марусийн Эдээ айлшалаад ерэхэдэнь, Будында нара гарашаһан мэтэ болоно”.

Сэдхэлэй элшэ иигэжэл жэгнэдэг ха юм, оршон дэлхэйе, зон нүхэдөө, үри хүүгэдээ...

Галина БАЗАРЖАПОВА-ДАШЕЕВА.

Понедельник, 16

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)

РОССИЯ-1

06.00, 08.55 "УТРО РОССИИ"
06.45 ФУТБОЛ. АРГЕНТИНА - БОСНИЯ И ГЕРЦЕГОВИНА. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ
10.00 Д/Ф "КОГДА НАЧНЕТСЯ ЗАРАЖЕНИЕ"

16.00 Т/С "ДЖАМАЙКА"
17.00 Т/С "ПОКА СТАНИЦА СПИТ"
19.15 "ПРЯМОЙ ЭФИР". (12+)

ТНТ

07.00 М/Ф "ПО ЩУЧЬЕМУ ВЕЛЕНИЮ"
07.30 М/Ф "ИНДЮКИ НАЗАД В БУДУЩЕЕ"
09.00 "ДОМ-2. LITE". "ИНСТРУКЦИЯ" (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 "УТРО С ТИВИКОМОМ" (6+)
06.30 "ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+). ЗУРХАЙ
07.00 "В ТЕМЕ" (16+) ЗУРХАЙ

09.35, 14.40 "ВКУСНО" (12+)
10.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
10.30, 21.00 Т/С "ОДНАЖДЫ В МИЛИЦИИ"
11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00 "НОВОСТИ ДНЯ"(16+)

СТС-БАЙКАЛ

16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 "СОЛОМЕННЫЙ БЫЧОК" (0+)
"ВЕРНИТЕ РЕКСА" (0+) "ЗАЙ И ЧИК" (0+)
"ВЕРШКИ И КОРЕШКИ" (0+) МУЛЬТФИЛЬМА

17.00, 21.00 Т/С "КУХНЯ"
18.00, 18.30, 19.00, 20.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
Х/Ф "ЛЮБОВЬ-МОРКОВЬ"
"КИНО В ДЕТАЛЯХ"
Х/Ф "ПО СЛЕДУ"
ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

"НТВ УТРОМ"
11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
"ДО СУДА" (16+)
"СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
"СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ" (16+)

ПЕРЕЦ

06.00 М/Ф "АНЕКДОТЫ" (16+)
08.00, 19.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО" (16+)
18.30, 20.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ". (16+)
Х/Ф "ПАТРУЛЬ ВРЕМЕНИ"
Т/С "СОЛДАТЫ-16"
Т/С "СТРОЙБАТЯ"

ФЕЛЬКИ"
01.00 "УДАЧНАЯ НОЧЬ". (16+)
01.30 "КОРОЛИ НОКАУТОВ" (16+)
02.00 Х/Ф "РОККИ-4"
05.25 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2" (16+)

РТР-СПОРТ

09.25, 17.35 ФУТБОЛ. ШВЕЙЦАРИЯ - ЭКВАДОР. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ
11.40 "ЖИВОЕ ВРЕМЯ. ПАНОРАМА ДНЯ"
13.25, 19.50 ФУТБОЛ. ФРАНЦИЯ - ГОНДУРАС. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10 "УТРО НА ПЯТОМ" (6+)
10.30 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
11.30, 12.25, 13.30, 13.45, 14.40, 15.35, 16.25, 17.00, 17.45, 18.40 Т/С "ПРИ ЗАГАДОЧНЫХ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАХ"

Вторник, 17

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00, 09.00 "ДОБРОЕ УТРО"
07.00 ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ФУТБОЛУ 2014 Г. СБОРНАЯ ГАНЫ - СБОРНАЯ США. ПРЯМОЙ ЭФИР ИЗ БРАЗИЛИИ
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)

РОССИЯ-1

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.00 Д/Ф "КОГДА НАЧНЕТСЯ ЗАРАЖЕНИЕ"
10.55 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
11.30 "ДНЕВНИК ЧЕМПИОНАТА МИРА"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00, 02.55 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-БУРЯТИЯ

17.00 Т/С "ПОКА СТАНИЦА СПИТ"
19.15 "ПРЯМОЙ ЭФИР". (12+)
21.55 Т/С "ОТДЕЛ С.С.С.Р."
23.50 Д/Ф "ФУТБОЛИСТ ВАЛЕРИЙ ВОРОНИН. ПОТЕРЯТЬ ЛИЦО"
00.45 ФУТБОЛ. БЕЛЬГИЯ - АЛЖИР. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ

ТНТ

09.05, 08.55 "ДОМ-2. LITE" (16+)
07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.30, 14.15 "СПОРТ-ЭКСПРЕСС" (16+)
07.45, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 "УТРО С ТИВИКОМОМ" (6+)
19.30 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+)
"В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
"НОВОСТИ ДНЯ" (16+). ЗУРХАЙ
"СТИЛИСТИКА" (16+). ЗУРХАЙ
"УТРО С ТИВИКОМОМ" (6+). ЗУРХАЙ

09.25, 22.55 "АБИТУРИЕНТ" (12+)
09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 21.30, 23.00 "НОВОСТИ ДНЯ"(16+)
"В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
21.00 Т/С "ОДНАЖДЫ В МИЛИЦИИ"
Т/С "БЫВШАЯ"
Т/С "ПРИЗРАК ЭЛЕНЬ"
Х/Ф "ДАЧНАЯ ПОЕЗДКА СЕРЖАНТА ЦЫБУЛИ"
Х/Ф "ПРАВИЛА БОЯ"
"УТУМАТА" (16+). ЗУРХАЙ
"ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+). ЗУРХАЙ
"ПЛАТЬЕ НА СЧАСТЬЕ" (16+). ЗУРХАЙ
"ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ" (16+). ЗУРХАЙ
Т/С "СИНИЕ НОЧИ"
Т/С "БОГАТСТВО"
"ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ" (16+). ЗУРХАЙ
"НОВОСТИ ДНЯ"(16+). ЗУРХАЙ
НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ (16+)

СТС-БАЙКАЛ

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф "КОНТАКТ" (0+)
07.00 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.30 М/С "МИА И Я"
08.00 М/С "ТОМ И ДЖЕРРИ. ДЕТСКИЕ ГОДЫ"
10.30, 18.00, 18.30, 19.00, 20.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
09.30 Х/Ф "МОЛОДЕЖКА"
11.30 Х/Ф "ЛЮБОВЬ-МОРКОВЬ"
14.00 Т/С "ДВА ОТЦА И ДВА СЫНА"
15.00 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ". "НА ГОА БОБРА НЕ ИЩУТ!" (16+)
17.00, 21.00 Т/С "КУХНЯ"

22.00 Х/Ф "ЛЮБОВЬ-МОРКОВЬ - 2"
00.30 Х/Ф "ОХОТА НА ЗВЕРЯ"
02.15 МУЛЬТФИЛЬМЫ
04.00 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

"НТВ УТРОМ"
11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.55 "ДО СУДА" (16+)
12.55 "СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
14.25 "СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ" (16+)
15.35 Т/С "ДЕЛО ВРАЧЕЙ"
16.35, 19.35 "ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
17.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)
18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ. (16+)
20.55 Т/С "ШЕФ-2"
22.50 Т/С "ПЛЯЖ"
"СЕГОДНЯ. ИТОГИ"
Т/С "ЧУЖОЙ РАЙОН"
"КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС" (0+)
03.10 "ГЛАВНАЯ ДОРОГА" (16+)
03.45 "ДИКИЙ МИР" (0+)
04.05 Т/С "ЗВЕРБОЙ"
06.00 Т/С "МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА"

ПЕРЕЦ

06.00 М/Ф "АНЕКДОТЫ" (16+)
08.30, 19.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО" (16+)
09.00, 18.30, 20.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ". (16+)
09.30 Х/Ф "СЕМЬ ДНЕЙ ПОСЛЕ УБИЙСТВА"
11.30 Т/С "СОЛДАТЫ-16"
14.30 Т/С "СТРОЙБАТЯ"
15.30, 04.15 "РОЗЫГРЫШ" (16+)
17.00, 17.30, 18.00 "ВНЕ ЗАКОНА". (16+)
21.00 "ДОРОГА" (16+)
22.00 Т/С "СОЛДАТЫ-5"
Т/С "ДНЕВНИКИ "КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ"

01.00 "УДАЧНАЯ НОЧЬ". (16+)
01.30 "КОРОЛИ НОКАУТОВ" (16+)
02.00 Х/Ф "РОККИ-5"
05.40 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2" (16+)

РТР-СПОРТ

09.25, 17.35 ФУТБОЛ. ГЕРМАНИЯ - ПОРТУГАЛИЯ. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ
11.40 "ЖИВОЕ ВРЕМЯ. ПАНОРАМА ДНЯ"
13.25, 19.50 ФУТБОЛ. ИРАН - НИГЕРИЯ. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ
15.30, 21.55 ФУТБОЛ. ГАНА - США. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ
19.35, 23.55, 08.55 "БОЛЬШОЙ ФУТБОЛ"
Х/Ф "ВМЕСТЕ НАВСЕГДА"
04.25, 05.30 "НЕПРОСТЫЕ ВЕЩИ"
06.00 "МОЯ ПЛАНЕТА"
06.30 "МОЯ РЫБАЛКА"
07.20 "ДИАЛОГ О РЫБАЛКЕ"
07.50 "ЯЗЬ ПРОТИВ ЕДЫ"
08.20 "РЕЙТИНГ БАЖЕНОВА. ВОЙНА МИРОВ". (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10 "УТРО НА ПЯТОМ" (6+)
10.30 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
11.30, 13.30 Х/Ф "ШЕРЛОК ХОЛМС И ДОКТОР ВАТСОН"
14.55 Х/Ф "СОКРОВИЩА АГРЫ"
17.00 "ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ"
17.50 Х/Ф "ЖЕНАТЫЙ ХОЛОСТЯК"
20.00, 20.30, 21.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ"
21.30, 22.15, 23.25, 00.10 Т/С "СЛЕД"
01.00 Х/Ф "ГОСТЬ С КУБАНИ"
02.25, 03.10, 03.55, 04.45, 05.30, 06.10 Т/С "НАДЕЖДА"

Среда, 18

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00, 09.00 "ДОБРОЕ УТРО"
07.00 ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ФУТБОЛУ 2014 Г. СБОРНАЯ РОССИИ - СБОРНАЯ ЮЖНОЙ КОРЕИ
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)

16.15 "НА ЧЕМПИОНАТЕ МИРА ПО ФУТБОЛУ-2014"
18.00 "НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ". (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
20.00 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!" (16+)
21.05 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ". (16+)
22.00 ВРЕМЯ
00.15 "ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ". (16+)
00.45 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
01.00 ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ФУТБОЛУ 2014 Г. СБОРНАЯ АВСТРАЛИИ - СБОРНАЯ НИДЕРЛАНДОВ. ПРЯМОЙ ЭФИР ИЗ БРАЗИЛИИ
03.00 Х/Ф "К СЕВЕРУ ОТ АЛЯСКИ"
05.00 "В НАШЕ ВРЕМЯ". (12+)

РОССИЯ-1

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.00 Д/Ф "ПАРАЗИТЫ. БИТВА ЗА ТЕЛО"
10.55 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
11.30 "ДНЕВНИК ЧЕМПИОНАТА МИРА"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
"ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ". (12+)
Т/С "ДЖАМАЙКА"
Т/С "ПОКА СТАНИЦА СПИТ"
"ПРЯМОЙ ЭФИР". (12+)
"СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"

22.00 Т/С "ОТДЕЛ С.С.С.Р."
23.50 Х/Ф "СОЛНЦЕКРУГ"
01.40 Х/Ф "КАЗАКИ - РАЗБОЙНИКИ"
03.45 ФУТБОЛ. ИСПАНИЯ - ЧИЛИ. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.30, 14.15 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+)
07.45, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
08.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ БОЛЕК И ЛЕ-

Уншагшад аймнай бэшэгүүдхээ

НЮТАГ ЗОНДОО ҮНДЭР ЖЭШЭЭ БОЛОҮОН ҮЕТЭМНАЙ

Манай "Буряад үнэн" ганса Буряад орон дотороо дэлгэрүүлэгдэдэг бэшэ, харин буряад яһатанай ажаһуудаг бусад газар нютагуудта баһал захил хэгдэдэг юм. Манай сониной али хэды дугаарнуудта Агын тойрогой хүдэнтэ нютагай Борлой БОЛОТОВОЙ бэшэһэн толилогонуудай хэблэгдэдэг байһыень манай уншагшад һанана ёһотой. Мандаа үнэн сэхэ уншагшынгаа бэшэһэн бэшэгүүдые алгадангүй хэблэжэ байһандамнай Борлой ахатан манай сониндо талархалаа мэдүүлээд, энэ доро үгтэһэн хөөрөө болон Забайкалиин хизаарай арад зоной нангин шүтөөнэй Айралжал уулада зорюулагдаһан магтал шүлэгөө эльгээбэ.

"Буянта наһанайнгаа богон алхатан Бабу Балданович Болотовтой суг һураһан нүхэдынь Буряад ороноор олон ааб даа. Тэдэнэр энэ газетын хуудаһанда залуугайнгаа нүхэртэй ушаржа, үхи хүүгдтээ үндэр жэшээ болгон дурсаха хаа гү?" гэжэ Борлой Болотович найдана.

ЗОРИҢОНДОО ЗОРИГ ТҮГЭЛДЭР, ЖҮДХЭҢЭНДӨӨ ЗОЛ ЖАРГАЛТАЙ

Дээдэ хүүтэриһөө баруулжаа Мойһотын үгсүүр өөдэ сар тэргээ "тоһоды-ыш, тоһодыш" гүүлэжэ гэншүүлһээр, саашаа уруудахадаа, "тоһодохошые хаа, тоһодо, болихошые хаа, боли" гэжэ хахинаһаар, Гашуунай эхинэй Ямаан буусада хабаржаандаа буужа ерэһэн тэргэ амбаар сооһоо тоонтоёо мэндэшлэһэн тон нарын илбар шашхаан абаахай саһанай будараа соогуур дуулдаа хэн ха. Иигээл Балданай Болот Санжаагай Сэбэгмэд хоёрой бүлэдэ тон түрүүшын хубуун үри (Бабу) 1939 оной апрелин 21-дэ мүнделһэн гэхэ.

СТАЛИН ААРСА УУДАГ ХА ГҮ?

Бабуугай бага наһанинь гушаад ондо тогтоһон "Мал үсхэгшэ" артелиин түб, үгы хаа, дээдэ хүүтэри гэжэ нэршэһэн хаали дээрэ үнгэрөө. Хармаан дүүрэн баабхай хамажархидаг хаа даа, олон табан баабхай оложорхидог хаа, гэхэһээ бэшэ ондоо үлүү жаргалгүй Радна, Батажаргал, Борлой гэхэ мэтэшүүлдэ "атаманиилгаһаар", шорой хохир худхаһаар үндыһэн ааб даа. Тэдшые хүнды жалгаар хүлэртэрөө суглуулһан хүүтэрэй сагаан баабхайгаа Радна юу хээндэ мээл тушаагаашанинь лэ хэн ха даа.

Үлэн хоһон дайнай һүүлэй жэлнүүд үрхэлжэ, һанаандан байдаг бодол, аминдаал хадаа политикууд, һаналаа хубаалдаһан Алексаан үүритээ хөөрэлдөөн.

Алексаанинь амаа тамшаасагаан:

- Сталин багша аарса уудаг ха гү даа?

Бабуунинь гараараа һунгасагаан:
- Үүхэдхэ, юугээ хэлээ гээшэбши?!
Одоо ото хампяд, саахараар байгаа юм бэд даа, - гэхэһээ мүнөө энхэрэн һанадаг.

ХҮДӨӨ АЖАХЫДАА АЖАЛ ХЭХЭЭ ҮЛӨӨ

Янжима Будаевнагай яб-таб яб-талжа һуурижуулһан эхин шатынгаа эрдэмээр үбһэнэй бригадада кубатура гаргадаг үчэтик болоһоороошые олзуурхаха, үшөө саашань Хончин Бадараевич хүмүүжүүлэгшэтэй хамаг ажалда дүршэхын хажуугаар англи хэлэнэй амта шэмтые мүнөөшые алдаагүй "How do you do?" - гэхээр лэ ябаха. Агын дунда һургуулида һурахада, баһал англи хэлэнэй багша Светлана Евгеньевна Сильвановскаягай хэшээлнүүд сэдхэлдэнь сэлмэгхэнээр үлэнхэй. Олон багшанарайнгаа оролдолго хэшээл ойндоо бүхөөр хаддуужа, олоһон эрдэмээ үшөө саашань хүсэлхэ байбашье, "Классаараа хүдөө ажахыда" гэхэн хүдэлөөнэй уряа доро Монгол талын уудам руу хони адуулхаяа эльгээгдэһэн юм.

ТАНКЫН КОМАНДИР ЯБАА

Теэдшые удангүй сэрэгэй уялгата алба хааха саг ерэжэ, Безречнэ дээрэхи олон орденото 16-дахи мотострелково дивизиин нэрэтэй түрэтэй 21-дэхи танково полкын, нютагайнь хүбүүн капитан Лхасаран Лодоевой хүтэлжэ ябаһан, 2-дохи ротодо тудалдажа, танкын командир, ахалагша сержант болоһон юм.

"САГААН АЛТАН" ҮСХЭБЭРИЛЭГДӨӨ

Энэ үедэ хүдөө ажахы хүгжэжэ эхилээд, урдань ажалта үдэрөөр жэ-

лэй эсэстэ тоосодог хаа, 1961 онһоо һара бүри салин түлэжэ эхилһэн юм. Колхозуудай хонин һүрэг олошород, "сагаан алтан" гэгдэһэн нарин ноһото хони үдхэдэг болоо бэлэй.

Тэрэ үедэ хүдөө ажахы хүгжөөлгын долоон жэлэй түсэб табижа байхадаа, бүхгалтер Будажаб ахай шоотоёо наяруулан, иигэжэ хэлээ агша бэлэй:

- Манай эндэхи шэрүүн байгаа-литай хүрһэ муутай газарта угтаа таарахагүй юумэн лэ даа. Кукуруза гэлдээд лэ гэлжэрнэбди. Дээрэһээ захиралта буухадань яахашье аргагүй.

ЭРДЭМТЭН БОЛОХОО АРСАҢАН ЮМ

Тэрэ сагта Болодой Бабу Улаан-Удын зооветеринарна институтда һураха үедөө эрдэмтэн Цыдып Жамсаранович Батуевай хүтэлбэри доро эрдэмэй ажал ябуулһан юм. Багшань эрдэм шэнжэлэгдэ хүбэлгэн оюутан хүбүүе хажуудаа үлөөхээз һанахадань, тэрэнь арсаба. Юуб гэхэдэ, олоһон эрдэмэ нютагайнгаа хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ зориулжа, аба, эжыгээ, дүүнэрээ тэдхэхэ гэхэн нютагай татаса диилээ бшуу.

Нютагтаа хониной бригадирааршые, ехэнхидэ зоотехник-селекционерээр, хэды дахин комсомолой райкомой, партиин дуудаашье һаань, арсаад, наһанайнгаа амаралтада гаратарая, арба гаран түрүүлэгшэнэрэй нэлгээн соогуур зорихон ажалдаа жэгдэ жүдхөөл даа.

Жданов колхоз 1963 оной октябрийн 1-эй мэдээгээр 63 мянгаад хонитой болоо. Нарин ноһото хонин һүрэгһөө хоёр миллионһоо үлүү түхэриг олзо ородог болобо. Далаад оной үеэр жэл соо 23 мянган хурьга

түл абаад, хонишон олдохогүй, бэлшээри хабшуу, яаха ёһотойб гэхэн асуудал гараа. Тэдэ үедэ округ 800 мянга гаран хонитой байгаа, "миллион толгойдо хүргэгты" гэхэн захиралта дээрэһээ буужал байха.

ДЭЭДЫН ЭРДЭМТЭЙ МЭРГЭЖЭЛТЭН ЯБАА

Нарин ноһото хониной үүлтэр һайжаруулхаяа бонитировко, гуртовани хэлгэн болоходоо, хонин бүхэниие татажа, зоотехник ажаллада. Энэ дүршэлые институтдайн багша Радна Пирнаевич Пилданов заһан юм. Теэд мэргэжэлээ нарижуулжа, Шэтэ, Улаан-Үдэ, Новосибирск, Красноярск, Ставрополь руушые ябадаг хэн. Ноһоной классировка хэлгээр Бабу Болотовнай дээрээ ахагүй мэргэжэлтэн ааб даа. Энэл бэшэ юм гү, нарин дарханай алха дүшэ? Ноһоёо шанар һайтайгаар Улаан-Үдэ, Омск, Черногорск хотонуудаар жэл бүри тушааха ябадал гарадаг хэн.

Хонишод 750 толгой хүрэтэр хони ажалладаг, ноһо толгой бүхэнһөө 4 килограмм хүрэтэр жэгдэрүүлдэг, хурьга 100-131 хүрэтэр түлжүүлдэг байгаа даа. Эртын түрэлгын хурьга-най ноһо хайшалха. Үнэхөөр, ажаллай баатаршалга туйлаһан хонишод Жамьянов Бальжинима, Галчиев Раднагуро, Раднаев Жалсан, Балжимаев Базарсадо, Гончикова Цынжидма, Лодоев Чимит болон бусад нютагай-хидтай гүрэнэй үндэр шагнал, орден медальнуудта хүртэһэн юм.

Иигэжэ эрдэм ухаанай түрүү дүршэл арад зоной ажаллай баатаршалгаар илалта түгэс амжалтаар бадарна ха юм даа.

НАҢАНАЙНГАА ХАТУУЖАЛ АЛДААГҮЙ

Энээндэ өөрынгөө хубитые нэмээһэн эрдэмтэ зоотехник-селекционер Бабу Балданович Болотов мүнөөшые буянта наһанайнгаа богон алхажа ябаһаншые хаа, наһанайнгаа хатуужал алдаагүй, олоной түлөө оролдоһоор, ветерануудай бүлгэмые хүтэлбэрилнэ. Хүдөө ажахын кооперативай ревизионно шалгалтын комисси толгойлжо, ниитын хамаг ажа-ябуулгануудта хам оролсон ябанал даа.

Арадтамнай хэлсэдэг "Нагасын тэнгэри ехэ" гэхэн үгэ үндэлэлбэл, "Боролжотые хүүюулһэн Болодой Доржын аялга" гэжэ дуутай байһан нагасын хүбүүн, анхан "Алтарганые" байгуулалсаһан Жаргалсайхан баһал "Монгол сайхан оромни" гээд хүүюулжэ, тээд хүдэнтэдөө Балдан Болодой хүбүүд "Банзаровай добуун" дууе хүнды сээжын оёорһоо баритон хоолойгоор хүнхинүүлдэг. Иимэл байна даа, үг гээшэмнай!

Мүнөө Хоца Намсараевай түүрээдэг: "Баруун мүрэй эхиндэ барас шэнги бажаганажа, зүүн мүрэй эхиндэ лүү шэнги лужаганажа, дээбэриие дэжэгэнүүлжэ, хаабариие хабжагануулжа" Бабумнай үнзэд хоолойгоороо уянгатуулан, уладай сэдхэл уяруулжа, буянта наһанайнгаа үндэрһөө бултанай сэдхэл баясуулан, бүгэдэдэ бурханай адис хүртөөн ябаха болтогой.

Борлой БОЛОТОВ.

Һүдэнтэ нютаг.

Фото-зураг дээрэ: Бабу Болотов наһанайнгаа нүхэр Ажигма Дондоковнтай.

АЙРАЛЖАН ХАТАНДАА МҮРГЭНЭБ

Элдин тэнюун
Энгидэй, Шэтын уулзуурта
Эгсэ тохойн
Эдитэ сүлөө хуудамда
Элинсэгэйм шүтэһэн
Айралжан хатан уулада
Элшэтэ хүсэн
Эршэтын буянаар уридаг.
Ом маани бадмэ хүм!
Унгын сэсэгээр
Үнсэг оройгоо шэмэглээд,
Урдын домогоор
Уужа булашаа нээгээд,
Нюуса дайдаар
Нютаг зоноо хурылаад,
Айлашад мэтээр
Айралжан эжы уггадаг.
Ом маани бадмэ хүм!

Энэрхы сэдхэлээр
Энхэржэ, озожо байһандал,
Эльбэһэн нэбшээгээр
Эмшэлэн нэргээн адислаһандал,
Ая гангын хангалаар
Аятай угтажа арюудхадаг,
Арюун боди сэдхэлээр
Аршаанлажа һанааем заһадаг.
Ом маани бадмэ хүм!
Хонгор шарахан
Хараасгайн далиин нэбээгээр,
Хоншуу хурсахан
Хуша арсын амисхалаар,
Сэдхэлэйм хэлтэгые
Сэхэлдюулэн адислана.
Сээжэ зүрхэнһөө
Та, хатандаа, мүргэнэб.
Ом маани бадмай хүм!

Цырегма САМПИЛОВА
энэ хуудаһа бэлдэбэ.

Буряадай Багшанарай республиканска колледжын байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойдо

“ТЭМУДЖИНАЙ” УРМАШАМА ДУУН БЭЛЭГ

Буряадай Багшанарай республиканска колледжын байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойдо зорюулагдаһан энэ колледжын мэдээжэ бүлэг – “Тэмуджин” гэхэн поп-опера бүлэг тээмэндэ хоёр үдэшин туршада авторска концертээ анха түрүүшынхиде харуулһан, найхан дуунуудаараа шагнагшадаа баясуулһан байха юм. 2006 ондо “Оюутадай хабар” гэхэн республиканска харалгада бэлдэхэ үедэ байгуулагдаһан “Тэмуджин” гэхэн бүлэгтэ ороһон дууша хүбүүдые дуунай багша, республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, РФ-гэй дунда мэргэжэлтэ хуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ А. Ф. Пальнуев хүтэлбэрилдэг. Энэ бэрхэ багшын халуун анхарал доро мүнделһэн бүлэгэй дуушад олон тоото конкурснуудта хабаадажа, шангуудта хүртэһэн, илаһан байна. «Зажги свою звезду», «Серебряный голос Байкала», «Россия, вперед» гэхэн конкурснуудта энэ дууша бүлэг шалгарһан, шагнагдаһан юм.

Анха түрүүшынгээ авторска концерт дээрэ дуулаһан хүбүүдэй репертуар баян байна. Буряад, ород композиторнуудай найхан дуунуудые поп-опера бүлэг бэлэглэжэ, халуун альга ташалгаар угтагдаа. А.Андреевэй “Хани нүхэд”, бусад дуунуудые гоёор дуулахадаа, хэдэн хоолойн аялга ниилүүлэн гүйсэдхэбэ. А. Градскиин “Как молоды мы были” гэхэн дууе ехэ зохидоор дуулалдаба. Тиэхэдэ испан, англи, француз, бу-

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд

сад хэлэн дээрэ дуулаһан “Тэмуджин” бүлэгэй хүбүүд булта найхан хоолойтой артистнууд байна. Илангаяа суута “Ti Amero”, “Сила любви”, «Regress A

Ma”, бусад опероһоо мэдээжэ дуунуудые аргагүй гоёор дуулалдаба. Б. Уханаев, С. Лубсанов, бусад хүбүүдын ганса гансаараа баһал бэрхээр дуулагда байна.

“Тэмуджин” бүлэгэй концертые дууша нүхэдын - оперно дуушан, республикын габьяата артистка Билигма Ринчинова, “Байгал” театрай дуушан Алдар Дашиев, эстрадын дуушан Сэсэг Аюшеева (Буряад драмын театр), Гнесинэнүүдэй академидэ, Москвада хурадаг Марина Балданова, Оюна Карпушкина гэгшэд огсом дорюун дуунуудаараа, баледэй залуу артистнууд хатарнуудаараа дэмжэһэн юм. Илангаяа нариихан сопрано хоолойгоор Леонорын партиие Алдар Дашиевай дуулахада, нэгэшье хүн танибагүй. Республикын хуралсалай болон эрдэмэй министр Алдар Дамдинов түрүүтэй зон, Зэдэ, Хурамхан нютагаархидын дууша бүлэгэй бэрхэ артистнуудые амаршалһан байна. Шэхэнэй шэмэг, нюдэнэй хужар болоһон, оперно хоолойнуудтай хүбүүдэй бүлэгэй - “Тэмуджинай” концерт булта найшаагдаа гэжэ онсолон тэмдэглэхээр. Хуралсалай эмхинүүдэй болон Буряадай Багшанарай республиканска колледжын “визитнэ карточка” болодог “Тэмуджин” бүлэг бүхэроссиин гүн удхатай хуралсалай хуралдаануудые, форумуудые найхан программаараа, урмашама дуунуудаараа саг үргэлжэ шэмэглэдэг гэжэ эндэ тэмдэглэдэ. Ялас гэмэ хурса бэлигтэй, дууша солотой, бэрхэ эдэ хүбүүдтэ үшөө ехэ зохёохы амжалта хүсэнбди!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

90 наһанайнь ойн баярта зорюулагдана

ХҮГШЭН ЭЖЫДЭЭ БАРИҢАН СЭДЬХЭЛЭЙ ДУЛААХАН ҮГЭНҮҮД

Түрэнэн эхэ энэ наһанаймнай найдал юм даа, Түби дэлхэйн эгээл нангин этигэл юм даа, Хэдынэйш сагта хойноһоош зальбаран хуудаг даа, Хамаг мууһаа далдалан абадаг юм даа.

Хүндэтэ манай эжы Дугданова Мэдэгма Ухидхоновна (Ошорой Мэдэг) Хурамханай аймагай Уланхаан тосхойнай Нама хууринда 1924 ондо хулгана жэлдэ ажалша малша айлда түрэнэн байна.

Эсэгэн – Абзай угай Үхидхөөнэй Ошор, Тазы нууринай модошо дархан байһан. Эхэн – Батын Дэнсэма, олон жэлдэ наалишанаар хүдэлөө. Хүгшэн аба эжы хоёрнай 6 үхибүүтэй болоһон юм.

Эжымнай иигэжэ хөөрөө нэн: - Баабаймни 49-тэй байхада, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн эхилжэ, 1942 ондо дайнда мордоо. 1944 ондо Шэтэ хотоһоо “баабайтнай...гээгдээ” гэхэн мэдээсэл ерээ нэн. Энэ аюулта дайнай эхилхэдэ, 6-дахи класс дүүргээд ябааб. Сашань хургуулия орхижэ, эхэтэеэ хамта түрүүшээр почтаьноор, удаань наалишанаар хүдэлөөб. Энэ хүшэр үедэ үглөөнэй үүрһээ эхилээд, хүнийн харанхы болотор колхозой ажалда хүдэлэгдөө.

Хахалһан газарые тэгшэлжэ, бүхэли үдэртөө ябагаар борной шэрэхш. Мориндоо нууха аргагүй, юундэб

гэхэдэ, нюрганиинь хуу яртажа, али улаан мяханиинь харагдажа байха - газар хахалһан морид байгаа гү даа. Гараар түлээ жүрөөдөжэ, түлээгээр ябадаг трактор бэлдэдэг байгаабди. Харин нормо үгэхэ, тэрэнээ дүүргэхэ гэжэ ёһолхо. Хүшэр лэ саг байгаа даа...».

Дайн дүүржэ, энгэр дүүрэн медальнуудые яларуулжа, дайсанаа даража, даагаа нүүлдээд ерэнэн манай үбгэн аба болохо Дугданов Бадма Эрхитуевичта хадамда ошохо, гэр бүлэ боложо, эбтэй зетэй ажаһуужа, табан үхибүүдтэй болобод. Нама, Тазы хууринда хонин ажалда хүдэлөө. Залуу зуһагшые, томо эрьешье хонидые хараа, эхэ хонидой түл абажа, адли

тэгшээр адуулжа харууһалаа. Хонин хүрэгөө урагшатай, гарзагүйгөөр харууһалжа, совхозойнгоо бэрхэ хонишодой тоодо ороһон байна.

Тоологдошогүй олон грамота, диплом ба шангуудаар ажалын сэгнэгдэһэн байна: 1975 оной Социалис мүрысөөнэй илагша гэжэ тодороо, ВДНХ-гай путёвкоор шагнагдажа, хоюулан Москва хото ошохо ерэнэн байна. 1975 оной апрелин 25-да СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй зарлигаар «Илалтын 30 жэл» гэхэн медалээр шагнагданхай. «1941-1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда Илалтын – 50 жэл», удаань Илалтын – 60, 65 жэлэй ойн баярта зорюулагдаһан медальнуудаар шагнагдаа. СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй зарлигаар «Ажалай ветеран» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртөө. 1979 ондо наһанайнгаа амаралтада гаража, ая гангын хангал үнэрөөр анхилагша уужамхан Ягдаг хууринда түбхинэбд. Үхибүүдээ уужам харгыдань гаргажа, гарын ганзагада, хүлын дүрөөдэ хүргөө.

Мүнөө жэл хүгшэн эжымнай 90 наһаяа алхаба. Үндэр наһатай болобошье, бэе хүнгэн, дорюун, ухаан хонор, сарюун шарайтай, шадал тэнхээгээ алдаагүй зандаа. Үри хүүгэдэйнгээ найн ябахадань баярлажа, алдуу хээ наань, наанаа боложо, найн тээшэнэ сэдьхэжэ, аша зээнэртээ харилсаһаар лэ зандаа.

Эжымнай 13 ашатай, 18 гушанартай.

Эжы... Алтанхан энэ дэлхэй дээрэ түрэхэдэтнай, Ажабайдалай харгы ханган байгаагүй. Абаһаа гээгдэжэ, үхибүүн ябаһан хаһатнай, Айдар наһантай наанагдал бэээ ходо. Сэсэн хургаалаа үхибүүдтээ заажа, Сээжэ хонор, сэдьхэл дүүрэн байналта. Сарюун найхан зантай, хэшэгтэй, Сэсэн хургаалаа шүтэн ябаналта. Хүбүүд, басагадтаа ямбатай ябанат, Хурьгэд, бэрээдтээ хүндэтэй нуунат. Аша гушанараа харалсажа байнат, Амгалан мэндэ, бултанай түлөө зальбаржа, Элүүр энхэ, элбэг элдин зандаа Энхэргэн зөөлөнөөр нэрлүүлжэ, Гурбан зөөлөнөөр үргүүлжэ, Үшөө ута наһатай, удаан жаргалтай, Буянтай, бурхантай, буян хэшэгтэй Манаа баярлуулжа ажаһуухатнай болтогой! Үри хүүгэдын. Уланхаан тосхон.

«Алтаргана-2014» наадание угтуулан

“ХУДАРА” МОНГОЛДО БУРЯАД ОРОНОО ТҮЛӨӨЛХЭ

Бүгдэд Буряадай Уласхоорондын “Алтаргана” гэнэн фестиваль аяар 20 гаран жэлэй туршада эмхидхэгдэж, ёһотойл заншалта наадан болонхой. Хоёр жэл болоод лэ, дэлхэйн бүхы буряадууд уулзажа, наада зугаагаа дэлгэжэ, харилсажа, нютаг нютагайнгаа ёһо заншалаар хубалдажа, баясажа байна ха юм даа. “Алтаргана” бүхэндэ тамир, соёлой, уран урлалай талаар бэлигтэйшүүлэй шэнэ нэрэнүүд элирүүлэгдэдэг. “Буряадай нэгэ үдэр” гэнэн харалганда мүнөө жэл Кабанскын аймагай Корсаково нууринай “Худара” гэнэн арадай аман зохёолой ансамбль илажа, Буряад ороноо түлөөлжэ, Монгол орондо үнгэрхэ нааданда ошохоёо бэлдэжэ байна.

“Худара” ансамблинхид наадаяа дэлгэнэ

АРАДАЙ АНСАМБЛИЙН ТҮҮХЭНЭЭ

“Худара” гэнэн ансамбль 1980 ондо байгуулагдаһан юм. Корсаково нуурин дээрэ өһөдэйн ансамбль байгуулаха гэнэн панамжа ехэтэ дэмжэгдэһэн байгаа.

- Энэ хэрэг эрхилхэ нэгэл жэгдэ хараа бодолтой зон сугларһан юм. Тэрэ үедэ нютагаймнай соёлой байшанай уран найханай талаар хүтэлбэрлэгшэ Маргарита Ефимовна Барнакова, нургуулиимнай буряад хэлэнэй багша Матрена Борисовна Батоева, номой сангые даагша Тамара Самбуевна Нагуслева гэгшэд ехэл зүрхэтэй, бүгдэндэ хэрэгтэй ажал ябуулаал даа, - гэжэ ансамблийн гэшүүн Зоя Ананьевна Банзаракцаева хөөрэнэ.

Кино, концерт- наада үдэр бүри хаража байха аргагүй хүдөө нютагайхид шэнэ бии болоһон ансамбльда ехэ эдэбхитэйгээр ябажа эхилээ. Эндэ хүгшэн, залуу илгаагүй, элдэб мэргэжэлтэй: хаалишан, багша, загаһашан, соёлой ажалшан - бултал адлихан тайзан дээрэ гаража, ёһотойл артистар мэтээр концерт- наадаяа дэлгэжэ ябаа.

Удаан жэлэй туршада «Худара» ансамблие Маюрова Тамара Ивановнагай хүтэлбэрлэхэ үедэ, 1997 ондо ансамбль “Арадай аман зохёолой ансамбль” гэнэн нэрэ зэргэтэй болоо шуу.

ХУДАРИЙН ДҮҮМЫН ТҮҮХЭ ТУХАЙ НААДА ДЭЛГЭЭГЭЭ

Мүнөө ансамблие залуу мэргэжэлтэн Мария Карпова хүтэлбэрлэнэ. Улаан-Үдэ хотодо үнгэргэгдэһэн “Буряадай нэгэ үдэр” гэнэн харалганда “Худара” ансамбль хабаадажа, нэгэ-

дэхи шатын дипломоор шагнагдаад, мүнөө жэлэй “Алтаргана” нааданда хабаадаха эрхэтэй болоо.

- “Худариин Дүүмын наадан” гэнэн зүжэг харуулаабди. Манай нютаг газар дээрэ яагаад Худариин дүүмэ бии болоһон юм, хэн тайшаанууд байгаа гэхэ мэтэ түүхэтэ мэдээсэлнүүдые хүн зон мэдэхэ болоно. Худариин газар дээрэ 11 уг гарбалтан ажаһуудаг юм. Тэрэ үеһөө мүнөө саг хүрэтэр эндэ угаа дамжуулжа, тайлган болон элдэб ёһо заншалта наадануудые дэлгэһэн зандаа тэдэнэр ажаһуудаг гээшэ, - гэжэ Зоя Ананьевна Банзаракцаева хөөрэнэ.

Худариин буряадуудай арадай дуунуудые гүйсэдхөө, заншалта ёһо гуримтай наадануудые харуулан байха юм. Жэшэнь, “Голёогоор” гэнэн заншалта наада харуулаа. Энэнь хадаа загаһашадай үхибүүдэй наададаг наадан гээшэ. “Голёо” гэхэдээ, загаһашанай ажалдаа хэрэглэдэг багахан түмэрхэнүүд гээшэ. Мүн хониной ноһоор бумбэгэ бүтээжэ, тэрэ-эгээрээ шэдэлсэжэ наададаг байгаа. Энээн тухай зүжэглэмэл наада харуулжа, гоё найхан ёхор наадаяа дэлгэжэ бшуу.

“ЖААХАНЬАА ДАЛАЙДАА АГНАЖА ЯБААБ...”

Мария Борисовна Убонова 35 жэлэй туршада энэ ансамбльда дуулана.

- Би ехэ дуу дуулаха дуратайб. Урданай дуунуудые мүнөөнэй залуушууд да дамжуулжа, заажа үгдэгби, - гэжэ Мария Борисовна хөөрэнэ.

“Жааханһаа далайдаа агнажа эхилээ нэм”, - гээд 85 наһатай эгшэ хөөрөөгөө эхилбэ. Хүдөө нютагтаа агнаһаар, адуу малшы харалсаһаар үндыжэ, бээ хүсэхэдөө, Мария басаган Улаан-Үдэ хотын оёдолшо-

ной нургуули дүүргээд, плати оёдог болоһон юм. Тиигэнээр нютагайнгаа хүбүүндэ хадамда гараад, түрэн Корсаково нютагтаа хүдөө ажахыдаа элдэб ажал хэһэн юм. Тугалшанаар хүдэлһэн, үбһэндэше ябаһан, олон жэлдэ ветеринарна санитараршые ажал хэһэн юм. Нютагтань арадай дуунай, аман зохёолой ансамблийн байгуулагдахадань, ходел эдэбхитэй хабаадаа.

- Хамтын ажалда эдэбхитэй хүдэлхэдөө, эсээ сусаа гэжэ мэдэрхэшегүйш, ходел хүжюутэй, дуугаа дуулажал ябадаг нэмди, - гэжэ тэрэ хөөрэбэ.

Түсэбөө ходел дүүргэжэ, түрүү бригадир ябаһан хайрата аба Борис Курганович Кондаковой ударидалга доро ябаа.

Хуһан модон нэльбээл даа, нэльбээл даа сааш.
Хатуу сагай сара татаяал даа, татаяал даа сааш.
Хойто далайн омолиёо, Омолиёо сааш.
Хорёод мянга барихадаа даа, Барихадан даа сааш, - гэжэ дуу Мария Борисовна арюухан хоолойгор дуулажа үгэбэ. Эды үндэр наһатай гэжэ мэдээгүй наа, шагнаад, залуухан лэ басаган дуулажа байһандал адли байба.

“Мүнөө сагта үетэмнайшые үсөөн болонхой. Мадуев Александр Казановичтай энэ ансамбльда суг дуугаа дууладаг гээшэбди”, - гэжэ Мария Борисовна хөөрэнэ. - Залуушуулай түрэн тоонто нютагаа эрьежэ байбал, найн бэлэй. Корсаково нютагнай ехэ найхан нютаг юм, залуушуул нютагтаа гоё найхан шэнэ гэрнүүдые барина. Гансал загаһа бариха хорюултай болоһондонь, манай нютагайхидта ехэ муу болонхой», - гэжэ хүндэтэ Мария Борисовна тэмдэглэбэ.

ВЕРХОВНО СОВЕДАЙ ДЕПУТАТ ЯБААБ

Түрэл Корсаково нютагтаа бүхэли наһандаа ажаллаһан Серафима Ханшанова тэрэ үедөө ёһотойл эрхимэй эрхим ажалшан ябаа. 1985 ондо Россиин Федерациин Верховно Соведа депутаттаар һунгагдаһан үльгэр жэшээ боломоор намтартай юм.

- Бүхэли наһандаа хаалишанаар ажаллааб. “Трёхтысячники” гэжэ нэрлэгдээд, һу наалгаар тон ехэ амжалта туйлаа гээшэт гэжэ ехэтэ гүрэн түрэ тэмдэглээ бэлэй. Бултал эрхим хаалишад байгаал даа. Суг ажаллаһан Елизавета Баяндаевна Ханжеева баһал Верховно Соведа депутат ябаһан. Мүн Светлана Албатаева, Тамара Тынтуева гэгшэд баһал эрхим хаалишад нэн. Хүндэ мууе хэжэ ябаа бэшэ, нютагаал өөдөн үргэхэ гэжэ оролдожол ябаабди. найн саг байгаал даа, - гэжэ Серафима Ивановна хөөрэнэ.

“Худара” ансамблингаа байгуулагдаһаар, гол дуушан ябаа бшуу. Дууша эгшэмнай 5 хүүгэдтэй, 10 аша зээнэртэй, 16 гушанартай болонхой. Тиимэхэ мүнөө үедэ хүдөө нютагта тохёолдоод байһан үйлэ хэрэгүүдээр ехэ ханаагаа зобоно.

- Хүдөө ажахын хүгжэжэ байбал, хамтын ажал хандарагүй наань, үри хүүгэднай хото городууд руу нүүжэ ошохогүйл нааб даа. Яагаад ажалгүй хүн ажамидарха гээшэб? Угайхдаа, агнаха аргагүй, хоригдоод байхадань, хэсүү байна даа, - гэжэ Серафима эгшэ сэдхэлээ хүдэлгэнэ.

Өөрын ажаллаһан, ажаһууһан саг, байдал мүнөө үетэй жэшэмээр бэшэ найхан, сэлмэг ха юм даа. Ажал гэжэ элбэг байгаа, ажал эрхим хэбэлшни, Москва болон бусад хото городуудаар болон хари гүрэншые аяншалаад ерэхыеш путёвко үгэхэ. Хэдыхэн жэлэй саана эрхим хүндэтэ эгшые Кабанскын аймагай “Хүндэтэ эрхэтэн” гэнэн тэмдэгээр шагнаһан юм. Гэхэтэй хамта Серафима Ивановна үмсэдөө эрхим ажал ябуулдаг нютагаархидаараа омогорхоно.

- Үмсэдөө хүн хэдэн олон малтай болоо. 70-100 толгой мал манай үедэ үмсэдөө хэншые барихагүйл нааб даа. Мүнөө айл бүхэн автомашинатай, үмсын тракторнуудтай болонхой. Гансал тэдэнэр пенси абаха аргагүй байхал даа. Нютагтамнай гүрэнэй хамтын ажахы бии болшоо наань, одоол найн нэн ха даа, - гэжэ “Худара” ансамблийн дуушан онсолбо.

Олон артистартай энэ ансамбль Монгол орондо үнгэрхэ “Алтарганын” нааданда хабаадаһаа эдэбхитэй бэлдэжэ байна. Буряад ороноо түлөөлжэ, ехэ дээдэ шатын нааданда хабаадажа, амжалта туйлахыень хүсэе.

Цырегма САМПИЛОВА.

Амаршалга

АША БУЯНТАЙ ЭЖЫМНАЙ

Буян хэшэгтэй могой нарын 12-то манай хайрата эжы Аграфена Шириповна БУДАЕВА 75 наһанайнгаа тэгшэ ойн баярые угтаба. Үльгэр домогто ороһон Саяан үндэр хада уулатай, эбхэрэн урдаһан Эрхүү мурэнэй эрьедэ оршодог Далахай нютагта эжымнай үндыһэн юм.

Дайнай дүлэтэ жэлнүүдтэ жаахан Аграфенын балшар наһан үнгэрөө. Хэды хүндэ хүшэр сагай тохёолдобшые, басаган нураха гэжэ ехэ тэгүүлдэг, оролдодог нэн.

Тоорын дунда нургуули дүүргэжэ, Эрхүүгэй медуци-

лицида нуралсал гараа. 1959 ондо залуухан медсестра басаган Түнхэнэй аймагай яһанай туберкулёз эмшэлдэг санаторидо ажалда оробо. 1961 ондо Доржи Шойсоронич Будаевтай хуби заяагаа холбожо, хүнэй зэргын эбтэй эетэй айл боложо түбхинөө бэлэй. Юрист мэргэжэлтэй нүхэрыень Яруунын аймагай прокуратурада алба хэхиень эльгээхэдэнэ, гэр бүлөөрөө нүүбэд.

Тэрэ гэнээр нүхэрэйнгөө албанай хэрэгээр ябуулагдаһан тээшэ зөөгөөд лэ, үри хүүгэдээ хараад, өөрынгөө дуратай эмшэнэй мэргэжэлээр хүдэлөөд лэ ябаһан юм

даа эжымнай. 1971 ондо эсэ-гьемнай республикын прокуратурада ажаллахыень дуудаба. Тэрэ гэнэнхээ хойшо манай гэр бүлэ Улаан-Үдэдэ түбхинөө бэлэй. Хоёр басагадаа алган дээрээ бөөмэйлэн үндылгэһэн хайрата эсэгэмнай 1998 ондо алтан дэлхэйһээ халин ошожо, бултаниемнай үйдүүлһаниинь харамтай.

Бүхы наһаяа зоние эмшэлгын ажалда зорюулан эжымнай 28 жэлэй туршада Республикын эндокринологиин диспансертэ хирургийн таһагай медсестрагаар хүдэлөө, олон мянган үбшэнтэниие аргалал-

саһан буянтай.

Энхэргэн хайрата эжыгээ ойн баяраарнь амаршалаад, Бурханай үгэһэн наһаяа арад зондоо, гүрэн түрэдөө, түрэл нютагтаа, үри хүүгэдтээ зорюулаат, үрэ дүнтэй, аша туһатай ажаһуугаат гэжэ омогорхонобди.

Орон дэлхэйн үргэмжөөр, үшөө үндэр наһа наһалжа, үбдэхые мэдэнгүй, гурбан зөөлэниие эдлэжэ, сэдхэл дүүрэн, ханаан тэгшэ, жаргалтай һуугыт даа гэжэ үрээбди.

Басагад, хүрьгэдынь, зээнэрынь.

Эрмэлзэл зоригой, энэрхы сэдхэлэй зам

“ТҮРЭЛ ХЭЛЭМНИ ХҮСЭ ШАДАЛ ҮГЭНЭ”

Валентина Гундуевна ГУНДУЕВА, ажалай ветеран, бүхы наһаараа багшаар хүдэлхэн, хүндэтэй, ямбатай төөдэй намтай уулзахадаа: “Түмэн Жамьянович гэжэ ехэ һонин хүршэтэйб, хүбүүниинь ехэ хүндэ инвалид, олон жэлэй саана хэбтэриин болошоһон юм. Харин эсэгэнь гэжэ ямар ехэ буянтай, ямар һайн һанаатай хүн гэшэб! Хүбүүгээ хэнһээш һайгаар хаража, саг сагаарнь эдеэлүүлжэ, саг сагаарнь массаж хэжэ, һайн шанартай эмнэлгэ хэжэ байдаг. Сэхыень хэлэхэдэ, тиимэ эсэгэнэр үсөөн байха!” гэжэ хөөрөбэ.

Тиихэдэнь ехэ һонирхоод, тэрэ айлтай танилсахаа гэртэнь орооб. Сэхынь хэлэхэдэ, хүбүүе харахадаа хайрлажа, мэнэ дороо тһалха аргагүй дээрһээ зүрхэ сэдхэлээ ехээр доһолгохоёо айһан мэтэ мэдэрэлдэ абтаһан байгаа. Теэд богоһо алхажа айлда ороходом, гэртэнь гай гасаланда дарагдаһанай нэгэшые мур үгы, сэбэрэй сэбэр, һаруулай һаруул байбал. Сахир сагаан толгойтой, үбгэн гэжэ хэлэхээршые бэшэ, хүнгэн сула хүн үүдэ нээгээд: “Орогты орогты”, - гэжэ гэртээ уриба. Таһагай дунда орон дээрэ хэбтэһэн Жамса хүбүүниинь урин дулаанаар энеэбхилһээр, намайе угтаба.

Энэ хүбүүнэй авариде орожо, хэбтэриин болоһоор, арбан табан жэл үнгэрөө. Түмэн Жамьянович Цыденовэй зургаан үхибүүдэй эгээн бага, одхон хүбүүн. Дээдэ һургуулиа дүүргээд, сэрэгэй албанда ошожо ерээд, милицидэ хүдэлжэ гэжэ түсэбтэй, урдань бүхы наһанайн үргэн харгы нээгдээтэй, урагшатай хүюун ябажа байтараа, аймшагтай авариде гэнтэ орожо, айхабтар ехээр гэмтээ юм. Дүрбэн басагадтай, хоёр эрхэ хүбүүтэй айл эрхэ тангил одхон хүбүүгээ орогүй алдажархин алдажа, үзөөгүй юумээ үзөө даа.

- Тиихэдэ бүхы юртэмсэ тэһэрээд, газар доро унаһан шэнги байдалда ороо һэм, - гэжэ Жамса хөөрөнэ.

Үнэхөөрөөшые, оройдоол хорин гурбан наһан дээрээ, гүлмэр залуу, гал дүлэн дээрээ гэнтэ “ороной мэдэлдэ” орошоод байхада, хэды хайратайб даа. Теэд Жамса энхэрмэ дулаан түрэлхидэй һайгаар гол һүлдөө хухараагүй, үбшэнтээ тэмсэжэл, элдэб янзын арга эмнэлгэ тэсэбэритэйгээр гаража байдаг.

- Олон операци хүүлээбди, түгэд эмнэлгэ, элдэбын массаж абадагбди, хонёор, гахайгаар дахуулга хүүлэжэ аргалаабди, - гэжэ Жамсын аба Түмэн аха хөөрөнэ. - Хүл дээрээ гараа үдышые һаа, урдандаа байгшаһаа холо дээрэ болоо. Энэ бүхы аргаһаамнай туһа гаранал.

Хэдэн жэлэй саана хайрата эхэнь бурхандаа мордоод, эсэгэнь бүхы хүсэ шадалаа хүбүүндээ зориулаа. Долоон жэлэй саанда тээ тэдэнэр энэ тусхайта гэр байрада хүртөөд, гүрэнэй талаһаа дэмжэлгэ һайтай, яһала урматай байна. Эрэмдэг хүнүүдтэ иимэ гэр байдал эмхидхэжэ шадаһан Будаева Эржена Хэшэгтуевнае тэдэнэр бурхан мэтэ һайнаар һанажа ябана.

Жамса һүбэлгэн хурса ухаатай, дэлхэйдэ болоһон юмээр һонирхожо, арга шадал соогоо ажабайдалаа һонин болгохо гэжэ ехээр оролдодог юм. Олон номуудые, илангаяа гайхамшагта буряад уран зохёолшодойнгоо бүтээлнүүдые уншадаг. “Хоца Намсараев, Жамса Тумунов, Даша-Рабдан Батожабай гээд лэ, бүхы уран зохёолшодойнгоо зохёолнуудыень бултыень уншааб. Түрэл хэлэн дээрээ уншажа, сэдхэл зүрхөө хүдэлгэжэ, хүсэ шадал орожо, урма баяртай болодогби”, - гэжэ тэрэ хөөрөнэ.

Жамса буряад уран зохёол уншаһаа гадна, өөрөө шүлэг бэшэдэг болонхой. Мүнөө, хүндэтэ нүхэд, таанадайнгаа анхаралда Жамсын шүлэгүүдые дурадхан табинабди.

Авторай фото-зураг

НЮТАГАЙ ТАТАСА

Түрэл нютагайнгаа хангай дайдаар
Үни заяанай сэнгэжэ ябаагүйб.
Улаахан наранай дулаахан туяагаар
Тамир тэнхээгээ
үнинэй шангалаагүйб...

Үүрэй солбониие угтан гараһаар,
Үнгэтэ сэсэгүүдые мүрлэн махахаб,
Үргэн талынгаа үнгын сэсэгүүдые
Үндэжэ абаһаар, сэдхэлээ уярхаб.

Түрэхэн тоонтынгоо газарта мүргөөд,
Таалан хэбтэһэйб, удаахан тэбэрээд.
Тунга нарай ногооной үнэрөөр
Толгойгоо эрьетэр
амтархан амилһайб.

Тэнгэриин дуунай шангахан абьянһаа
Сэдхэл зүрхээс
доһолгон хүдэлгэһэйб,
Түрүүшын бороогой
аршаанта дүһалаар
Сүршэн бээе, арюудхан хүртэһэйб.

Янгинама үбэлэй тоһон жабарта
Ягаан хасараа
хоротойгоор шэмхүүлһэйб,
Үглөөнэй шэнхинэмэ мультһэн
агаараар
Уушха зүрхэнэйнгөө
дүүрэтэр амилһайб...

Хашарһан мэтэ дагдагар хюруе
Мур гарган, ханхинатар гэшхэхэдэм,
Мүнгэн аялган шэхэнэйм һонорто
Хүхюун наадан, магтаал хүгжэмдэл...

Саһа бордоһото шуурган һалхинай
Сэбдэг хүйтэнһөө сэдхэлни халиха,
Сагаахан саһанай шэдэлжэ наадахада,
Солгёохон наһанайм хаһа үзэгдэхэ...

Яһан хүсэтэйб даа, түрэл дайдамни,
Ямар утаһаар зүрхэнтэйм холбоотойб,
Наһан дурыйем суранзаар татанал,
Нарата юртэмсээ золгохийем
уряалнал!

БУРЯАД ХЭЛЭМНАЙ

Мянган жэлнүүдэй үндэһэ
дамжаһаар,
Монгол угсаатанай нэгэ һалааһаа
Барга буряад ходорон гараһан,
Бардам хэлээ онһолоон зохёоһон.

Байгал далайнгаа үндэр тахилгатай
Буянта дэлгэр дэбисхэр дээрэ
Үндэһэн изагуураа бүхөөр табинхай
Үнжэгэн сагаан баян хэлэмнай.

Түрэл дайдатаа нягта холбоотой,
Түбшэн даруу, жэгдэхэн яряатай,
Дуулим дайдын хэшэгэй дээжэһээ
Дуурияан абаһан уян хэлэмнай.

Уран дүшын алхаар урлуулһан,
Угай наһан угалзаар нэхүүлһэн,
Буряад сэдхэлдэ болбосон хүгжэһэн
Буурал арадайм эмгэн хэлэн.

Баримта түүхын хуудаһа ираһаар,
Бүгэдэ зоноо сууда гаргаһан,

Тэмсэлтэ хүйтэн зэбүүн сагые
Тэсэжэ гаталһан түрэл хэлэмнай.

ТҮРЭЛХИ ХЭЛЭН

Түрэлхи хэлэн - түрэхөөр бэлэгни,
Тэгүүлэн дабшаха аялгата хүлэгни,
Асари ехэ сэдхэлэйм баялигни.
Бурьялан байгаа улаахан зүрхэнэйм
Буряад хэлэнэйм һайхан уянга
Хүйтэн хара шулууе хайлуулхаар,
Халуун нулимса унагааха хүсэтэйл...

МААРАГТАМНИ...

Магнай дээрэм толорһоор,
Манаран үзэгдэдэг нютагни:
Нойрой амтатайхан зүүдые
Намгар хадгаар үдэшһөөр,
Манан хөөбэри хүнжэлөө
Марьян, аргаахан һэхэхээр,
Үглөөнэй улаахан нарые
Үнгэтэ шүүдэртээ наадхуулһаар.
Долоон үнгын шэрые
Дуранай аялгаар шэнгээдэг.
Жэргэмэл шубуухайн дууе
Жэгдэхэн дайдаараа эдэлүүлхэдэнь,
Жэнхэни буряадхан сэдхэлһээ
Жэгнэхэ дурамни хүрэдэг.
Маарагтамни...
Магнай дээрэм тодорһоор,
Михэрэн үзэгдэдэг нютагни,
Үүрэй солбоноор сууряатан,
Мааража хонид дуурядаг,
Үнгэтэн задарһан сээгтэл
Маарагтам нойрһоо һэридэг.
Ая гангын хангалһаа
Аажам талаа арюудхаһаар,
Алаг-эрээн зүрхыем
Абажа шэнгээһэн нютагни...
һүн сагаан манан
һэмээхэн, һэмээхэн һэхэгдээ,
Хорбоо энээхэн юртэмсын
Хүхэ торгон тэнгэри
Мэндэ амар! Мэндээ!
Маарагтам, шамай амаршална!

БИ ШАМАЙ**ДУУЛАНАБ**

Маарагтын томо нуур,
Би шамай дууланаб,
Булган талынш хүбүүнби,
Мүнхын аялга татанаб.

Буряад даруу сэдхэлһээ
Шэбшэн, магтан түүрээнэб,
Шүлэгэй үлхөө залгаһаар,
Дурлаһан мэдэрэлээ дамжуулнаб.

Дуулим дайдым һалхинтай
Дандаа наадан шууянаш,
Эрьэ элһэн хүбөөдөө
Эрьээд эльбэн эрхэлнэш.

Эгүүтэй мушхарһан долгинш
Эмниг хурдан хүлэгтэл,
Булгига бүринь хазаарлаад,
Бодол һанаандаа номгоруулнаб.

Үерлэн эбхэрээд, бү уурлыш,
Үнэн зүрхэндэм этигыш,
Домогто нюуса түүхыеш
Дуурияан абажа уянгалнаб.
Энэ наһандаа үзэгдэһэн

Эхин дуранайм булагниш,
Үбгэн таладаа сэнтэйхэн,
Үлзы нангин дуумниш!

ЭЖЫМНИ ХАЙРАТАЙ

Үлгэн дэлхэйн һайханиие бэлэглэһэн
Үнжэгэн сагаан эжымни хайратай,
Үндэр наһанай жаргал эдлэнгүй,
Үнгэтэ юртэмсээ хahasан ошолой.

Юртэмсэ сансарын жама ёһо
Юундэ иимэ тэнсэлгүй шэрүүн бэ?

Зүрхэнэйнгөө халуухан ульһанда
жэгнүүлһэн
Зэндэмэни үгэнүүдээ эжыдээ
зорюулһамни,
Зэлэтэн ниидэһэн аянай шубуудай
Зоболонто уйлаандал сууряатан
дэгдэлэй.

Үгылжэ һуухадаа, алдаһанаа мэдэрхэ,
Үри бээын табисуур иимэ гү?

ЭЖЫДЭЭ

Аглаг дэлхэйн шаргал наранай
Арюун туяатай алтан элшые,
Амин сэдхэлэйнгээ гүн сагааниие
Ашата һайхан эжыдээ зориулнаб.
Уран байгаагийн шэдитэ шэмэгэй
Үнгэ бүриин баглаа сэсэгүүдые,
Үргэн дайдынгаа эрхим дээжые
Үнэр баян эжыдээ барилаб.

Энхэ арадайм наһангын һургаалай
Энэ юртэмсын гурбан зөөлэниие,
Эрээн зүрхэнэйнгөө гүнзэги дурые
Энхэргэн дулаан эжыдээ зориулнаб.

Мүшэтэ юртэмсын мүнгэн мийһэрэлэй
Мэшэээн байһан алтан гадаһые,
Мэргэн бодолойнгоо гол һудаһые,
Маша хүндэтэй эжыдээ зориулнаб.

БУУСАМНИ

“Баруун хоройн” эрээхэн сээжэдэ
Буусамни борсойхождо,
һанаандам дуурана,
Балшар наһанайм жаргалай орондо
Бодолым уряалан, баяр асарна.

Үхибүүн ябаһыем һануулан тодорно,
Баруунхан хадамни халюуран толорно.
Бусалтагүй ошоһон гүлмэрхэн хаһыем
Үлгыхэн үргөөмни энхэрэн дуулана.

Бууралхан буусаяа магтан түүрээнэб,
Бурхантай сасуулан
зүрхэндөө хүндэлнэб,
Буурашагүй заяатай

сэдхэлэйм гуламта -
Бусахыем хүлээдэг буусахан тоонтом.

Энэ айлтай хаяа хадхажа һууһан
хүршэ Валентина Гундуевна
шүлэгүүдыень уншаад, ехээр уяржа,
эзэлүүдгүй уйладаһан хүрэдэг гэжэ
хөөрөнэ. Хэдышые аймшагтай гай
тодхортой дайралдаад, урмаа хухар-
жа байгаагүй, шанга голтой, хүсэтэй,
зоригтой хүн гэжэ тэрэ тэмдэглэнэ.

- Жамсын эсэгэ Түмэн Жамья-
нович баһал ёстой герой боло-
но ха юм. Наһаараа хүдөө ажалда
хүдэлһэн ажалай ветеран, үни хада
нүхэрөө гээгээд, зургаан үхибүүдээ
хэнһээшые дутуугүй үндылгөөд байта-
раа, иимэ гайда орожо, бүхы наһаа
энэ хүбүүндээ зориулаа. Нэгэшые
тамхи татажа, архи уужа байхыень
хараагүйб, ехэ нарин, нягта хүн.

Жамсын эсэгэ аалихан, үсөөн үгэтэй,
балай бэлээр юумэ хөөрөөд үгэхгүй
хүн байба. Уриингөө хойноһоо айхаб-
тар һайнаар адуулжа, хэзээ нэгэтэ
хүбүүгээ заабол хүл дээрэнь табихаб
гэжэ этигэдэг.

Харин бидэнэр, дэлхэй дээрэ
ори гансахан “Буряад үнэн” сонин-
ной хүдэлмэрилэгшэд, Жамсада,
Түмэн ахадаа үнэн зүрхэнһөө элүүр
энхэ, һайн тамиртай, ходоодоо хүсэ
шадалтай, урма баяртай ябахыень
хүсэнэбди.

Баира БАЛЬБУРОВА.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 01.30) and Program Details (e.g., УТРО С ТИВИКОМОМ, НОВОСТИ ДНЯ).

СТС-БАЙКАЛ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 00.30) and Program Details (e.g., М/Ф ДЕНЬ РОЖДЕНИЯ БАБУШКИ).

МУЛЬТФИЛЬМЫ

Table with 2 columns: Time (02.35 to 06.00) and Program Details (e.g., ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ).

НТВ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 01.30) and Program Details (e.g., МУЛЬТФИЛЬМЫ).

ПЕРЕЦ

Table with 2 columns: Time (15.30 to 08.40) and Program Details (e.g., ЧЕМПИОНАТ МИРА).

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 02.45) and Program Details (e.g., УТРО НА ПЯТОМ).

РТР-СПОРТ

Table with 2 columns: Time (09.25 to 01.30) and Program Details (e.g., ЧЕМПИОНАТ МИРА).

Четверг, 19 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 05.10) and Program Details (e.g., ДОБРОЕ УТРО).

Table with 2 columns: Time (16.00 to 03.45) and Program Details (e.g., Т/С ДЖАМАЙКА).

ТНТ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 01.00) and Program Details (e.g., ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС).

Table with 2 columns: Time (09.00 to 01.30) and Program Details (e.g., УТРО С ТИВИКОМОМ).

СТС-БАЙКАЛ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 08.30) and Program Details (e.g., ВОДОСНАБЖЕНИЕ).

Table with 2 columns: Time (22.00 to 04.00) and Program Details (e.g., Х/Ф СВАДЬБА).

НТВ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 06.00) and Program Details (e.g., НТВ УТРОМ).

РТР-СПОРТ

Table with 2 columns: Time (09.25 to 08.40) and Program Details (e.g., ФУТБОЛ АВСТРАЛИЯ).

РОССИЯ-1

Table with 2 columns: Time (06.00 to 14.00) and Program Details (e.g., УТРО РОССИИ).

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 08.30) and Program Details (e.g., УТРО С ТИВИКОМОМ).

ПЕРЕЦ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 21.00) and Program Details (e.g., МУЛЬТФИЛЬМЫ).

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 01.00) and Program Details (e.g., УТРО НА ПЯТОМ).

Пятница, 20 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 06.00) and Program Details (e.g., ДОБРОЕ УТРО).

Table with 2 columns: Time (13.00 to 08.30) and Program Details (e.g., ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ).

ТНТ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 01.55) and Program Details (e.g., ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС).

Table with 2 columns: Time (08.30 to 03.00) and Program Details (e.g., УГОЛ ЗРЕНИЯ).

СТС-БАЙКАЛ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 17.30) and Program Details (e.g., ВОДОСНАБЖЕНИЕ).

Table with 2 columns: Time (21.00 to 03.20) and Program Details (e.g., МЕНЬ СМЕШАТ).

НТВ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 05.40) and Program Details (e.g., НТВ УТРОМ).

РТР-СПОРТ

Table with 2 columns: Time (09.25 to 08.40) and Program Details (e.g., ФУТБОЛ КОЛУМБИЯ).

РОССИЯ-1

Table with 2 columns: Time (06.00 to 06.45) and Program Details (e.g., УТРО РОССИИ).

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 07.00) and Program Details (e.g., УТРО С ТИВИКОМОМ).

ПЕРЕЦ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 12.30) and Program Details (e.g., МУЛЬТФИЛЬМЫ).

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 04.00) and Program Details (e.g., УТРО НА ПЯТОМ).

Суббота, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ФУТБОЛУ 2014 Г. СБОРНАЯ ГОНДУРАСА - СБОРНАЯ ЭКВАДОРА. ПРЯМОЙ ЭФИР ИЗ БРАЗИЛИИ

РОССИЯ-1

06.30 Х/Ф "ИСПЫТАТЕЛЬНЫЙ СРОК"
08.30 "СЕЛЬСКОЕ УТРО"
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ

Воскресенье, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ФУТБОЛУ 2014 Г. СБОРНАЯ НИГЕРИИ - СБОРНАЯ БОСНИИ И ГЕРЦЕГОВИНЫ. ПРЯМОЙ ЭФИР ИЗ БРАЗИЛИИ

РОССИЯ-1

07.10 Х/Ф "СОРОКАПАТКА"
09.05 "ВСЯ РОССИЯ"
09.20 "СМЕХОПАНОРАМА"

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию»...

0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
12.55 "ДНЕВНИК ЧЕМПИОНАТА МИРА"
13.25 Т/С "МОРЕ ПО КОЛЕНУ"

ТНТ

07.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
ПОГОДА
07.30 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 10.00 "ВО САДУ ЛИ В ОГОРОДЕ" (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+)

07.00, 09.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
07.30 "МУЛЬТФИЛЬМЫ" (6+)
08.00, 11.00 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+).

СТС-БАЙКАЛ

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

15.00 "РЕЦЕПТ НА МИЛЛИОН" (16+)
16.30 Т/С "ВОРОНИНЫ"
18.30 М/Ф "ПЛАНЕТА СОКРОВИЩ"

НТВ

06.35 Т/С "УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ"
08.25 СМОТР. (0+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 "СЕГОДНЯ"

ПЕРЕЦ

06.00, 05.45 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2" (16+)
07.00 Х/Ф "И НА КАМНЯХ РАСТУТ ДЕ-

РЕВЬЯ"
10.00, 04.20 Х/Ф "ОДИССЕЯ КАПИТАНА БЛАДА"
13.00 "ГОТОВИТ ГОТОВЦЕВ" (16+)

РТР-СПОРТ

09.25, 16.50 ФУТБОЛ. ИТАЛИЯ - КОСТА-РИКА. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ

5 КАНАЛ

09.30 М/Ф (0+)
10.35 "ДЕНЬ АНГЕЛА". (0+)
11.00, 19.30 "СЕЙЧАС"

ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ
02.55 "ВОСКРЕСНЫЙ ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ". (12+)

ТНТ

07.00 М/Ф "ШАЛТАЙ-БОЛТАЙ" "СКАЗКА ПРО ХРАБРОГО ЗАЙЦА"
07.30 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА

ТИВИКОМ

06.05 Д/Ф "МАРИНА НЕЕЛОВА. НЕ СПРАШИВАЙТЕ МЕНЯ"
07.00 "РАДАР-СПОРТ" (6+). ЗУРХАЙ
07.30 "ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+)

16.00 "ИХ ИТАЛИЯ" (12+)
17.00 М/С "САЛАДИН"
17.30 "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА" (6+)

СТС-БАЙКАЛ

08.00, 08.30, 08.50, 11.05, 06.00 М/Ф "ПИНГВИНЫ" (0+), "ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ" (0+), "РИККИ ТИККИ ТАВИ"

15.10, 17.15 Т/С "УГРО-5"
19.20 ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ

ПЕРЕЦ

06.00, 05.30 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2" (16+)
07.00 Х/Ф "ЗЕМЛЯ САННИКОВА"

РТР-СПОРТ

09.25, 16.40 ФУТБОЛ. АРГЕНТИНА - ИРАН. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ

5 КАНАЛ

07.00 М/Ф (0+)
11.00 "СЕЙЧАС"
11.10 "ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО" С МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ. (0+)

СТРОИМ ДОМА, ГАРАЖИ, БАНИ.

Качество, гарантия, договор. Тел.: 65-99-90.

Евроремонт. Штукатурка, шпаклевка, обои, укладка кафеля, гипсокартонные конструкции любой сложности, ламинат. Качество, гарантия. Тел.: 40-49-37, 8-902-535-49-37.

Прерывание запоя. Кодирование. Гипноз. Тел.633-107.

Срочно продается действующий бизнес на курорте «Аршан». Магазин с прилегающей территорией 14 соток. Собственность. Центральная дорога. Цена 5200 тыс. рублей. Торг. Тел.: 8-950-141-65-36.

Срочно требуются помощник руководителя, офис-менеджер, диспетчер по приему заказов. Тел.: 40-51-95.

КОТТЕДЖИ. КВАРТИРЫ. ДОМА. ОФИСЫ. Под ключ. Качество, гарантия, договор. Тел.: 40-49-37.

НТВ

07.00 Д/Ф "КТО "ПРОШЛЯПИЛ" НАЧАЛО ВОЙНЫ"
08.00 Т/С "УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ"
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 "СЕГОДНЯ"

Үнэгэрхэн зуун жэлэй агшан зуур

Дэлгэрэнгыгээр сайт дээрэмнай уншагты: burunen.ru

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Аюр Ринчинович Сакиев

Ород-япон дайнда хабаадаһан Доодо-Киреть нютагһаа гарбалтай Забайкалиин хасаг Аюр Ринчинович Сакиевай ажабайдал болон хуби заяан тухай тэрэнэй аша хүбүүн Балданов Цырен-Дондок Бадмажапович хөөрөһэн байна. Аюр Ринчинович ехэ зоригтой, эрид хатуу хүн байгаа. Тэрэ нэлмэ жадаар тон найнаар тэмсэдэг, бэрхээр барилдадаг болон мори унадаг бэлэй. Гэр бүлынхидэйн хөөрөөгөөр, морин дээрэ дэбхэрэн нуушадаг нэн. Дайнда харуулһан эрэлхэг зоригой түлөө Аюр гурба дахин Георгиевско хэрээһээр шагнагдаа юм. Тэрэ үедэ бага арадуудай түлөөлөгшэдые сэрэгэй албанда балай татадаггүй байгаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тиймэһээ буряадууд гансал хасагай отрядуудта алба хэхэ аргатай бэлэй.

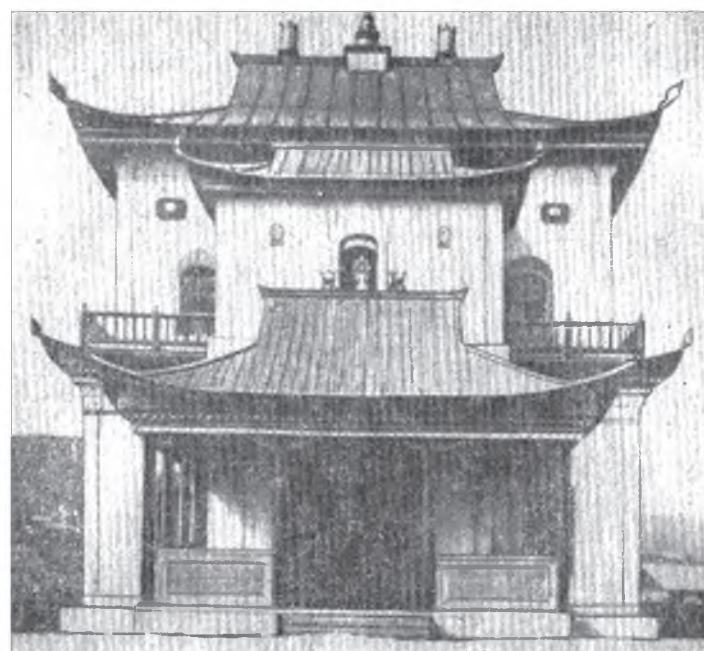
Дайгүй амгалан үедэ Аюр Сакиев ород-монгол хилэ дээрэ алба хаагаа. Гэр бүлынхидэйн хөөрөөгөөр, тэрэ нэлмэ буу хоёроор шагнагдаһан юм. Мүн тийхэдэ эрэлхэг зоригтой сэрэгшэ байхынгаа хажуугаар Аюр Ринчинович бэлигтэй уран зураашан байжа, буряад дасангуудые шэмэглэдэг нэн. Хожомын тус бэлигын өөртэнэ мүү нүлөө үзүүлээ: буддын шажанай бурхангуудые яагаад зүбөөр бүтээхэ ёһотойб гэжэ нэгэ ямар бэ даа ламатай арсалдаад, танигдаа мэдэгдээгүй үбшэндэ нэрбэгдэж, наһа бараа гэлсэдэг.

Цырен-Дондок Бадмажапович Аюрай хоёр ахатай байһые мэдээсээ. Тэдэнэ тус тустаа хоёр-хоёр хэрээһэнүүдтэй болон «Эрэлхэг зоригой түлөө» медальнуудтай байһан хаш. Зүгөөр Аюрай абга ахай Араптан Сакиев гурбадугаар Георгиевско кавалер болоһон. Эдэ мэдээнүүдые үнэн зүб гэжэ тооломоор. Тодорхойлбол, нютагаймнай хүбүүн, түүхэһэн Г.Бадмаев Аюр Сакиевай дүрбэдэхи хэрээһээр шагнагдаһые архивай мэдээнүүдээр баримталхаар бэлэн. Тус хэрээһэнэй саашанхи түүхэ иимэ: хүбүүнэйнгээ 1914 ондо залуугаар наһа барахада, эхэнэ алтан хэрээһыень Киретскэ дасанай барилгада үргөө юм. Тийхэлээрээ хүн зоной үргэһэн алта мүнгэн бүхыгөөрөө худалдагдаа бэшэ, зариманиинэ дасанай нуурида нюугдаа.

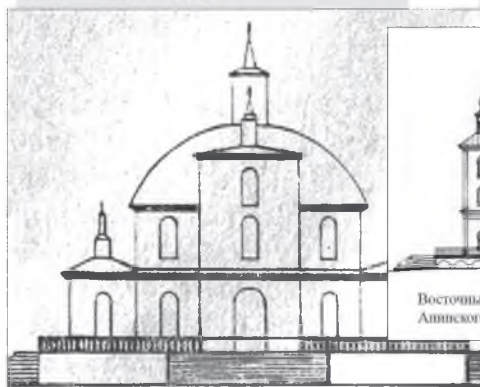
Ф.Болоневой «Пахари и ратники русских волостей Западного Забайкалья в XIX – начале XX века» номһоо абтаа.

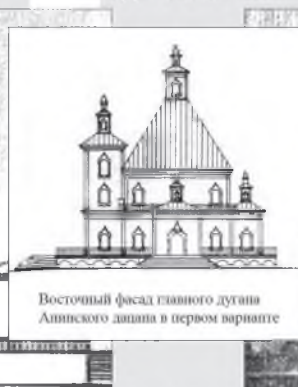
Агын дасанай түрүүшын байшан, 1812-1816 онууд.

Агын дасан хэлыбэн шэнэлэгдэһэнэйнгээ удаа, XIX зуун жэлэй эсэс.

Анаагай дасан. 1854 оной хэб-зураг.

Анаагай дасан хэлыбэн шэнэлэгдэһэнэйнгээ удаа, XIX зуун жэлэй эсэс.

Анаагай дасанай гол дуганай зүүн талань анха түрүүн иимэ байһан юм.

Эдэ зурагууд француз шэнжэлэгшэ Стефан Пассет гэгшын буулгаһан "Lamas errants" («Блуждающие ламы») кинофильмһээ абтанхай, операторын Альберт Кан. 1913 оной июль нара. Монгол орон.

Ээрэ үгтэһэн зурагууд хадаа анха түрүүн Агын дасан ородой хүмэ шэнги байһан аад, удаа дараалан хубилгагдаһаар, түбэд дасан шэнги болгогдоо гэжэ гэршэлнэ. Эдэ зурагууд дээрэ нэгэл байшан харуулагданхай гэжэ үшөө дахин хануулая.

Арюун абаралай нангин хургаал

БУЯН, НҮГЭЛ ГЭЖЭ ЮУН ГЭЭШЭБ?

Буян, нүгэл гэнэн үгэнүүдые манай үетэн хара багаһаа шагнаһан байнабди. Бурхан гэнэн үгэ хорюултай байгаа ха юм даа. Гэбэшье, манай үетэнэй бага наһанда хүршэ хүгшэд бурхаа тахидаг нэн, бурха гэртээ тахидаг зон яһала олон байгаа. Элдэб амтатай, харагдаа үзэгдөөгүй гоё найхан саарһатай саахар, конфетэнүүдээр бүрхөөгдэһэн бурхануудые харахадаа, ехэ айдаг, сошодог гэхэ гү, али ямар бэ даа танигдаагүй, минии ой ухаанда ойлгогдохоор бэшэ нюусатай ушарһан шэнгээр ханагдадаг нэн.

Зүгөөр, нүгэл гэжэ үгөөр хүгшэн эжымнай ходол бидэниие айлгажа байдаг нэн. Нүгэл гэжэ юун гэшэб гэжэ асуухадамни, "томы-ы гэгшын хубардаа соо нүгэлтэй хүнүүдые хээд, шарадаг юм" гэжэ тэрэмни хэлээ нэн. Тиимэһээ хара багаһаа нүгэл хэнгүй ябаха гэжэ оролдодог бэлэйбди. Худалаар хэлэхэгүй, хулгай хэхэгүй, хорхой шумуул алахагүй... гээд лэ, энэ тэрэ муу үйлэ хэнгүй ябахые оролдохош. Томохон болоод, нүгэл, буян гэнэн үгэнүүдэй ойлгосо зүб мурөөр мэдэрнэ ха юм ши даа.

Нүгэл, буян гэнэн үгэнүүдтэ тайлбари зүб мурөөр мэдэрхэдээ, хүгшөөдэйнүүдэй хэлэһэн тэрэ томо хубардаа хэн хараһан хаб гээд шогложо туршай. Үнэхөөрөө, мунхаг бидэниие тиигэжэ айлгажа, зүб мурөөр хүмүүжүүлхые оролдоо, энэншье тон зүб байгаа хадаа. Мүнөө иигэжэ хэлээ наамни, мүнөө үеын үхибүүд: "Хүгшөө ухаагаа муудаа" гэхэл байха.

Үгын тэды гэхэ зуура, тон мүнөө үеын зон бурхандаа нангин шүтэдэг, зүб мурөөр ажаһууха, ухаан бодолоо зүб мурөөр гүйлгэжэ, буянта хэрэг үйлэдэдэг, нүгэлтэ хэрэгүүдые тэбшэдэг болонхой ха юм.

Буддын шажанай номлолой оюун ухаанда нангин шүтэжэ, буянтай байдал руу эрмэлзэхэ гээшэ энэ хорбоо юртэмсэдэ хүн түрэлтэнэй гол үүргэ болоно ха юм. Энэ түби дэлхэй дээрэ хүн түрэлтэн арбан хара нүгэлөө даража, арбан сагаан буянаа үйлэдэжэ ябабалнь, үнгэтэ дэлхэйн ажаһуудал арюуншье, нангиншье болохо бшуу.

БЭЭЫН ХЭЛЭНЭЙ, СЭДЬХЭЛЭЙ НҮГЭЛ БА БУЯН

Агын дасанай Цыдып лама Буддын шажанай ёһо заншалаар буян, нүгэл гэшэ юун гэшэб гэжэ тайлбарилхадаа, буян нүгэл хоёр бэеын, хэлэнэй, сэдьхэлэй гээд илгаруулагдадаг гэнэ. Бэеын үйлэдэһэн гурбан хара нүгэл гэжэ байдаг.

АМИ ТАҢАЛХА - БЭЭЫН ЭГЭЭЛ ЕХЭ НҮГЭЛ

Буддын шажанай ёһо заншалаар эгээл ехэ, эгээл хүндэ нүгэлэй тоодо ами таһалха нүгэл ороно. Ямаршье гэмгүй хүнэй гү, али ямаршье зэргын:

гэрэй амитанай, зэрлиг ан арьяатанай ами таһалхада, нүгэл гэжэ тоологдодог. Амитаан бүхэн хүнэнхэтэй байдаг. хүнэнхэтэй байһан юмэнэй ами таһалжа болохогүй. Хүдөөдэ ажаһуудаг зон үхэр мал тэжээдэг, үсхэбэрилдэг, тэдэ зон яаха болоноб? Теэд амитанай ами таһалжа болохогүй гээд, үүсэгүй, хоолгүй байха гэшэ гү? Манай шэрүүн уларилтай нютагта мяхагүй ажамидархань аргагүй ха юм даа. Ямаршье сагта хүн зон ганса ногоо таряагаар хооллоод байха аргагүйл. Тиимэһээ хүн зон хони малаа гаргахадаа, үүсэлхэдээ, тэрэниие хайрлажа, бидэндэ бээе үгэжэ, саашанхи наһандаа дээдэ түбидэ найн түрэлөө олог лэ гэжэ сэдьхэлээрээ үрээлхэ ёһотойл даа. Харин хүн юрэ өөрыгөө сэнгээжэ, хүжээжэ, ан амита алаад, тэрэ муухай ябадалдаа жаргажа, баярлажа байхадань, одоол ехэ нүгэл гэшэ.

АМИТАНАЙ АМИ НАҢА АБАРХА ГЭЭШЭ БУЯН

Зобохо, тулиха, ядажа байһан амитаан зондо үнэн сэдьхэлээрээ, үнэн зүрхэнһөө туһа хүргэхэдэ, ехэл буянай тоодо ородог гэжэ хүн бүхэн ойлгохо ёһотой. Энэрхы, сагаан сэдьхэлһээ хайрлаад, туһа хүргэхэдэ, ехэл сэнтэй. Харин үнэн сэдьхэлһээ бэшэ, ганса тойроод байһан зондо буянта ябадал хэнэб гэжэ түхэл үзүүлхэдэ, буянай тоодо орохогүй гэжэ мэдээжэ. Бүгэдэ зоной хэсүү ушарта нэгэ нэгэ хайрлажа, бээ бээдээ хододоо туһалалсаад байгаа наа, байдалнайшье найжарха нааб даа. Жэшээнь: нэгэ хүбүүхэн томо шулуу баряад, хүрээ дээрэ нуужа байһан борбилоо руу шэдэжэрхихэм гэжэ ханажа байһан аад, гэнтэ "үгы даа, шэдэхэгүйб, саашаа амидараг даа, буян болог даа" гэжэ бодомжолоо. Теэд тэрэнь буян бэшэ. Тэрэ хүбүүн тон түрүүн хара ханаагаараа нүгэл үйлэдөө бшуу. Харин борбилоо үнэн сэдьхэлһээ хайрлажа, шулуу шэдэхээ байһан хүбүүе тогтоожо, шубуунай наһа абараа наа, одоол буян болохо.

БЭЭЫН ХЭНЭН ЕХЭ НҮГЭЛ - ХУЛГАЙ

Буддын шажанда "хүнэй үгөөгүй юумэ өөрөө абабаш" гээд хэлэгдэдэг. Тэрэмнай нүгэлэй тоодо ороно. Олон зоной, гүрэнэй, нютагайнгаа юумэ хулгайлбал, нүгэлын үшөө шанга, ехэ хүсэтэй байдаг гэжэ ойлгохо шухала.

Буяниинь үгэлигэ үгэхэ болоно гэшэб даа. Тиимэһээ үргэл хэхэдэ, ядаруу байдалда ороод байһан зондо арга шадалаараа туһалалсахада, буян болохо.

Мүнөөнэй сагта үншэрһэн үхибүүдэй, наһатайшуулай гэрнүүд олон болоһон. Үншэрһэн, орхигдоһон үхибүүд ба наһатайшуул тон лэ гэмгүй, хайрлахаар зон ха юм даа. Тиимэһээ тэдэндэ эдээ хоолоор, хубсаһа хунарааршье, эм домооршье хамһалсажа, үгы наа, тэдэнэртэй хаа-яаханшье уулзажа, хөөрэлдэжэ байгаа наа, ехэл буян болохо.

Ганса би өөрөө найн, минии түрэлхид найн байг гэжэ хүсөөд, ханаад, бусад зон яладаг юм гээд, ябажа баһал болохогүй. Олоһон олзын дээжэһээ тулиһан зонтой хубалдалсаа наа, буянай тоодо тоологдохо.

БЭЭЫН ХЭНЭН НҮГЭЛ - БУРУУ, МУУ ЯБАДАЛ

Тайлбарилбал, жэшэнь, бүһэтэй хүн ба эхэнэр хоёр бээ бээтээ хубияа, наһааяа, сэдьхэлээ ниилүүлжэ ханилаа хадаа, хоорондоо үнэн сэхэ ябаха ёһотой. Бээ бээдээ үнэн сэхээр хандаад, хүндэлөөд, гамнаад, хайрлаад, эбтэй эетэйгээр хододоо ябаха ушартай болоно. Гэр бүлын үнэн сэхые саахагүй наа, үхибүүд зобоно, харгын хаагдаха, хэрэлдэһэн гаража, тэрээнһээ гэр бүлэ эбээ таһаржа, хоёр тээшээ таһарна. Мүнөөнэй сагта залуу гэр бүлэнэрэй бээ бээдээ гамгүйгөөр хандаад, хандарха ушарнууд бүришье наа олошоронхой. Хүн зон дэлхэй дээрэ булта боди сэдьхэлтэй бэшэ, тиимэшье наань, алтан дэлхэй дээрэ бээ олоо хадаа жаргалшье, гашуудалшье гаталаад, эбтэйгээр лэ ябахые оролдохол даа.

ХЭЛЭНЭЙ ДҮРБЭН НҮГЭЛ БА БУЯН ТУХАЙ

Хүниие мэхэлжэ, худалаар хэлэхэдэ, ехэ нүгэл болоно. Худалаар хэлээд, мэхэлһэндээ хүхижэ баярлахадаа, бүришье ехэ нүгэл гэшэ. Гэбэшье, хүнэй худалаар хэлэһэнһээ, гэмгүй хүн хардуулаад, ами наһантаяа хахасаа наань, эгээл хатуу, ехэ нүгэл болодог.

Буяниинь гэхэдэ, хододоо, ямаршье бэлэггүй ушарта үнэн сэхэ хэлэхэ болоно. Үнэн сэхэ хэлэдэг хүн тойроод байһан зондоо хүндэтэй, сэнтэй, хэрэгтэй байха юм.

Хэлэнэй үшөө нэгэ ехэ нүгэл хадаа хүниие хардажа хэлэлгэ болоно. Жэшэнь, хоёр хани нүхэдэй бээ бээе буруу ойлгоод, эбээ таһараад байхадань, тэдэниие үнэн сэдьхэлһээ эблэрүүлхэ гэшэ буян гэшэ.

Гурбадахар, шэрүүн үгэ хэлэхэ гэшэ нүгэл. Хүнэй хараал, шэрээл, хатуу, шоо үзэһэн үгэнүүд болоно. Буяниинь гэхэдэ, хүндэ найн, сагаан үгэнүүдээр хандадаг, тарни мааниаа уншалга болоно.

Дүрбэдэхээр, хии таамаг шашалга болоно. Жэшэнь, хүниие хаджаха, хэлээ бүлюудэжэ дуугарха. Хэрэгтэй сагта үнэн сэхээр, бодолтойгоор дуугараад, бурхан багшын ном тарни уншаад байхада, буян гэшэ.

СЭДЬХЭЛЭЙ ГУРБАН НҮГЭЛ БА БУЯН

Нэгэдэхэ нүгэл - хүнэй досоохи муу ханаан болоно. Хүниие хододоо муугаар, хараар ханажа, хүнэй ганса муу шанар тэмдэглэжэ байха гэшэ нүгэл. Харин хододоо сагаан ханаатай, хүнэй найн байхада, үнэн зүрхэнһөө баярлажа, хүхижэ байгаа наа, буян.

Хоёрдохинь, атаархал. Хүнэй найн, жаргалтай байдалтай байхада атаархана хадаа, ехэ нүгэл гэшэ. Атаархана хүн хомхой, хара ханаатай, садахаа мэдэдэггүй юм. Хүнэй тэгшэ, жаргалтай байхада, баярлаха, үнэн зүрхэнһөө найниие хүсэхэдэ - буян. Хүн гэшэ олоһон, эдлэһэн зөөридөө багтаад ябаха ёһотой.

Гурбадахинь, буруу үзэлдэ орохо, ондоо шажанда орохо, эльбэ хэхэ. Үйлын үри гэжэ байдаг гэлсэдэг. Тиимэһээ арбан сагаан буян, арбан хара нүгэл гэжэ байдаг. Нүгэл хэнэн хүн тамада унаха, буян хэнэн хүн дээшээ гараха гээд, Буддын шажанай номлолдо бэшээтэй. Харин тэрэндэ үнэншэдэггүй, шажан байхагүй, буян ба нүгэл гэшэ худал юумэн гэжэ ханадаг хүн сэдьхэлэй ехэ нүгэл хэнэ. Тиимэһээ хүнэй хүзэг ехэл буян гэшэ. Хододоо хүзэглөөд, арбан хара нүгэлөө дараад, арбан сагаан буянаа үйлэдөөд ябаал даа гэжэ Цыдып лама тайлбарилна.

Агын дасанай Цыдып ламын "Арбан сагаан буян, арбан хара нүгэл" гэнэн хөөрөөндэ үндэһэлэн, энэ хуудаһан бэлдэгдэбэ.

Цырегма САМПИЛОВА бэлдэбэ.

10 САГААН БУЯН

- 1. Амитаание алахые тэбшээд, амиинь абарха.
2. Тулиһан, зобоһон зондо туһалха.
3. нэбхирэнгүй, арюун сэбэрээр ябаха.
4. Үнэн үгэ хэлэхэ.
5. Хоб үгэ хэлэхэгүй.
6. Шэрүүн үгэ хэлэхэгүй.
7. Зальхай үгэ гэхэгүй.
8. Хорото ханал сэдьхэхэгүй.
9. Хомхойрхохогүй.
10. Буруу үзэлдэ тэбшээд, үйлын үридэ этигэхэ.

10 ХАРА НҮГЭЛ

- 10 хара нүгэл тэбшэхэ (хэхэгүй гэжэ оролдохо) шухала.
Бэеын 3 нүгэл:
1. Амиды юумэнэй гол таһалха
2. Хүнэй үгөөгүй юумэ өөрөө абаха
3. Буруу хурисал эдлэхэ (һальхайрха, нэбхирхэ).
Хэлэнэй 4 нүгэл:
1. Худал үгэ.
2. Хоб үгэ.
3. Шэрүүн үгэ.
4. Зальхай үгэ.
Сэдьхэлэй 3 нүгэл:
1. Хорото сэдьхэл.
2. Хомхой хобдогоор юумэ булимтарха.
3. Буруу үзэлдэ орохо.

Бурядай зохёолшодой шэнэ бүтээлнүүдһээ

Чингис ГУРУЕВ

ХОРИ-БУРЯАДБИ

1 Алтан наран шэнги, Мүнгэн нара шэнги Мандалта Буряад орон - Минии бууса газар... Хүдөө найхан нютагта Хүмүүни бээ олоолби, Хоридой Мэргэн элинсэгһээ Хори-буряад омогтойлби; Чингис хаанай угсаатанда Нагасанарай тэнгэри заяаһан, "Монголой нюуса тобшодо" Мүхэшэгүй солоор дурдагдаһан "Хун шубуун гарбалтай, Хуһан модон сэргэтэй" Хори-буряад алдар нэрэмни - Хэмхэршэгүй хүн хүшөө...

2 Алтаргана шэнги, Ая ганга шэнги Арюухан Буряад орон - Аза жаргалай гуламта... Гай, баршад, аюулые Гаталан дабаха хургаалтай Этигэлэй хамба ламын Эрдэнигэ бээдэ шүтэжэ, Эхэ зургаан зүйл Хамаг амитанай туһада Эльгэ зүрхэнһөө Маани, мэгзэмэй уншалгатай Мүргэлэй зам дэлгэдэг, Дасан, дуган, субаргадаа Даадхал, үргэл бүтээдэг Хори-буряад хүр хүлдэмни - Хиртэшэгүй оюун сэдьхэл...

3 Аялгата дуун шэнги, Алдарта Байгал шэнги Энхэрэлтэй Буряад орон -

Энхэ тайбанай юртэмсэ... Гал тахиха эрхээе Галаб үеһөө мандууһан Аажам тэнюун байдалтай Арад түмэнөө энхэржэ, Үндэһэн ёһо заншалаа Үнэншэмэ гоёор дэбжүүлжэ, Үри бээ - хүүгэдээ Үндэр соёлдо хүргэжэ, Оршолонгой орёо хуулиие Ойлгон амидарна гэхэдэ, Хори-буряад үг изагуурни - Хубилшагүй түүхэ домог!

ДЖАРУН ХАШАРАЙ СУБАРГА

Дүрбэн зүг, Найман хизарта

Хараагаа табиһан Хутагта гэгээн нюдэн.

Арюун Хэжэнгэ нютагтаа Арсын үнэр анхилуулан, Сэдьхэлэй заһал залаха хүзэг бэшэрэлэй тахил.

Нигүүлэсхы жама ёһо Нарин нягтаар бүтээжэ, Гарза, зоболон, бэрхэшээлые Гаталан дабаха ухаан.

Түрэ засагтаа түшэжэ, Түмэн олоной хилэнсые Зайлуулан бисалгаха үбдистэй Зам харгын үйлэ...

НЭБХЕЭН УУЛАЯА МАГТАНАБ

Мүнгэн тоборюулга шэнги Мүндэргэ шулуун оройтой, Сүмбэр уула шэнги Шүтөөн ехэ нэбхемни нара, нарандал толоржо, ханаан сэдьхэлдэмни урихан. Дээдэ-Хэжэнгын дэбисхэрые Дэрлэн гоёор нэмжыжэ, Оюун бодолтой арадаймни Обоо мүргэл бүтээжэ, Арса хүжын хангалаар Аза жаргал дэлгэнэ. Һалхи, бороодо хумираагүй найхан шэнжын магтамаар: Хүнэй хүлөө табяагүй Хүндэ жалга, хүбшөөр Уһа гол, ан гурөөл, Үрэ жэмэс элбэг юм!..

ГАНДАН ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Июниин 16, гарагай 2, монгол литын 19, шара морин, түмэртэ хуудалтай, 6 ногоон мэнгэтэй. Энэ үдэр холын харгыда гарахада, "зөөлэн хэрэгүүдые" эрхилхэдэ, эм бүтээхэдэ, гэр болон бусад барилга хэхэдэ хайн. Үхэр мал худалдажа болохогүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Һама, Жамсаран" хуралнууд, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июниин 17, гарагай 3, монгол литын 20, шарагшан хонин, огторгойдо хуудалтай, 3

хүхэ мэнгэтэй. Энэ үдэр дэлгэрэнгы ажал эрхилхэдэ, холын харгыда гарахада, аралжаа наймаа хэхэдэ хайн. Үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Һама, Жамсаран" хуралнууд, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июниин 18, гарагай 4, монгол литын 21, сагаан бишэн, уһанда хуудалтай, 2 хара мэнгэтэй. Энэ үдэр холын харгыда гарахада, таряа тарихада, хуулига хэрэг эрхилхэдэ, одо мүшэдые шэнжэлхэдэ, хүршэтээ нүхэсэн харилсахада, худалдаа наймаа эрхилхэдэ, хубидаа тухатай хэрэгүүдые бүтээхэдэ хайн. Үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Һама, Жамсаран" хуралнууд, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июниин 19, гарагай 5, монгол литын 22, сагагшан тахья, уулада хуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй. Энэ үдэр үзэглэлдэ, эрдэмдэ һурахада, одо мүшэд болон тоо зурхай шэнжэлхэдэ, элдэб мэргэжэлдэ һурахада, хүшэр хэрэгүүдые эрхилхэдэ, холын харгыда гарахада, үнэ абахада хайн.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Һама, Жамсаран" хуралнууд, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июниин 20, гарагай 6, монгол литын 23, хара нохой, модондо хуудалтай, 9 улаан мэнгэтэй. Энэ үдэр холын харгыда гарахада, хо-

тын зургаануудта хэрэг шийдхэхэдэ, буюнта хэрэг үйлэдэхэдэ, үнэ абахада хайн.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Һама, Жамсаран" хуралнууд, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июниин 21, гарагай 7, монгол литын 24, хара гахай, хийдэ хуудалтай, 8 сагаан мэнгэтэй. Энэ үдэр "зөөлөн" хэрэгүүдые эрхилхэдэ, хэлсээгээр нүхэд болоходо, эд бараа худалдахада, аралжаа наймаа хэхэдэ, үмсынгөө газар дээрэ түрүүшынхией нүхэ малтахада, холын харгыда гарахада хайн. Зүгөөр энэ үдэр үнэ абажа, хэрэлдэжэ, засаг түрын түлөө тэмсэжэ, сүүдэй заргаар таталсажа болохогүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Баян Намсарай" хурал, үдэрэй 14 сагһаа "Сундуй" хурал уншагдаха.

Июниин 22, гарагай 1, монгол литын 25, хүхэ хулгана, галда хуудалтай, 7 улаан мэнгэтэй. Холын харгыда гарахада, үрэнэ тарихада, худалдаа наймаа эрхилхэдэ хайн. Энэ үдэр үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Бурхан Баабай" хурал, үдэрэй 14 сагһаа "Алтан Гэрэл" хурал уншагдаха.

Энэ зурхай "Гандан" дасанай гэгбгэ Зорикто лама бэлдэбэ. (6-дахи таһаг, 8-983-533 56 05, 8-924-556 51 37-гэһэн утаһаар хонходожо болоно).

ЖАМСАРАН АХАДАА АРЮУХАН ЗОРЮУЛГА

Буряад нютаг соомнай бэрхэ, оролдосотой, талаантай хүбүүд олон даа. Тэдэнэй нэгэн, миний аха, дархан сонгол угай (угайнь бууса Царам), Сэлэнгын аймагай найман үхибүүдэй нэгэн болохо Эрдынеев Жамсаран Нимажапович, мүнгэн дархан угтай гэр бүлэдэ түрэнэн юм. Буряад ёһо заншалаар ямаршые бэлиг талаан, илангаяа гар урлалай онсо шадбаринууд уг удамаар дамжан ерэдэг. Ехэнхидээ дархан угтай зондо энэ хабаатай байдаг гэжэ мэдээжэ. Теэдшье уран мүнгэн дархан түрэхэ гарахаһаа хойшо Сэлэнгэ дайда талынгаа хада бурхадууд, батарнууд тухай үльгэр домогуудые Цэдэн үбгөөһөө (абынгаа абаһаа) шагнан үндһэн байна. Оршон тойроод байһан байгалитай, түрэл арадайнгаа ёһо заншалтай нягта холбоотойгоор хүмүүжүүлэгдэһэн хадаа миний аха бүхы бэлиг шадбарияа үндһэн соёлдоо зорюулаа юм.

Ноёхон нютагайнгаа уужам талада хүлөө шоройдожо, Хөлгө мүрэнэй уһа оймого, бургааһан мориёо унажа наадаһаар, Ноёхонийнгоо хургуулида ороод, 1969 ондо эрхим найнаар тэрэнээ дүүргэһэн хэн. Бага наһандаа, эхин хургуулиһаа эхилээд, ехэ эрмэлзэлтэй, оролдосотойгоор зураг зураха, модоор элдэб янзын бүтээлнүүдые хиилэн хэдэг байһыень абамнай ехээр сэгнэжэ, хүбүүгээ Улаан-Үдэ хотын зураашадай хургуулида оруулһан байна. Энэ хургуулида һуража байхадань, мэдээжэ уран зурааша, багша Батор Романович Зодбоев ехэ нүлөө үзүүлһэн. хургуулиа дүүргээд, Эрхүү

хотын уран зураашадай Георгий Анциферовай нэрэмжэтэ училищи 1974 ондо эрхим найнаар түгэсхөө. Улаан-Үдэ хотодоо ерэхэдэн, Буряадай Уран зураашадай холбооний түрүүлэгшэ Дашиинима Дугарович Дугаров өөрынгөө дали доро абажа, Уран зураашадай холбооний гэшүүн болгожо, ахадамни ехэ нүлөөлһэн намтартай. Буряад арадайнгаа мэдээжэ мүнгэн дархан Сосор Санжиевай ударидалга доро, Эрдынеев Александр ахынгаа хажууда удаан саг соо хүдэлжэ, эрмэлзэлтэй, оролдосотой байһанайнгаа түлөө үндэр илалтануудые туйлаһан байна: Россиин Уран зураашадай холбооний гэшүүн (1979 он), ЦК ВЛКСМ-эй шангай лауреат (1981 он), Буряадай Ганбьяата уран зурааша (1986 он), Репинэй нэрэмжэтэ РСФСР-эй гүрэнэй шангай лауреат, Россиин ганбьяата уран зурааша (2006 он).

1980-1990-ээд онуудаар Буряадай уран мүнгэн дарханай бүтээлнүүд Москва, Алма-Ата, Ереван, Ленинград, Баку, Хабаровск, Якутск, Шэтэ болон бусад ехэ-ехэ хотонуудта дэлгэгдэһэн гэжэ мэдэнэбди.

Хэнэйшье дура татама гоё найхан эдэ бүтээлнүүд буряад уран мүнгэн дарханай алтан жасада орохоһоо гадна, гансашье Буряад Республикада бэшэ, харин хари гүрэнүүдээр, тэрэ тоодо Энэдхэгэй Дели хото (1983 он), Франциин Париж (1982 он), Монголой Улаан-Баатар (1983 он) хотонуудта суурһан байна.

Һүүлшын жэлнүүдтэ Улаан-Үдэ хотодоо түүхын М. Хангаловай нэрэмжэтэ музей, Эрхүү хотын областной уран зураашадай В.П.Сукачевой нэрэмжэтэ музей, Омск хотын областной уран зураашадай М. Врубелиин

нэрэмжэтэ музейнүүд соо хубиин ажалай амжалтануудые харуулһан выставкэнүүдые үнгэргэһэн байна. Хэһэн бүтээлнүү-дыеень гайхан һонирхожо, өөрын онсо түхэл маягтай, өөрын онсо бэшэгтэй байһандань, хараашад, искусство сэгнэгшэд үндэр сэгнэлтэ үгэһэн юм.

Уран мүнгэн дархан ахамни ханаа бодолоо бээлүүлхын тула тон таарма түхэл шэлэжэ абаа гэжэ хэлэлтэй. Юундэб гэхэдэ, дүрсэнүүдые багханууд, тэрээнһээ гадна, бүтээлын байгаали хүн хоёрой нягта холбоотойе харуулна. Эхын умай соо һая бии боложо байһан элдэб янзын амитадай дүрсэнүүд угалзада адли амһартын, эхэнэрэй зүүдхэлнүүдэй гоёлто болоно. Угыш һаа, эхын умай сооһоо һая гараад, бүмбэрсэг ехэ дэлхэй, тойроод байһан байгаалие, тодорхойлбол, хүнэй ажабайдалые шэнжэлжэ байһанда адли харуулна. Буддын шажанай ёһоор, хаан Гарууди шубуун хорото могойнуудые илагша, харин тиихэдэ могойн дүрсэ урин нугархай угалзада адли амһартын барюулнууд, тулаад байха хүлнүүд мэтэ болоно. Мүн тиихэдэ буряад эршүүлэй зэндэмни болохо мүнгэн хутага гэхэ мэтэ элдэб янзын бүтээлнүүд ажалнууд соонь бии. Тэдэнэ хэмжээгээрэ багхануудшые һаа, үргэн ехэ удха харуулһан томо бүтээл болоно.

Жамсаран абгаймни 60-аад хэрэг бүтээнхэй юм. Тиимэһээ уран мүнгэн дархан гар урлалай ондоо шэглэлдэ бэлиг шадбарияа туршахадаа, дүүрэн амжалта туйлаа гэжэ хэлэхээр, зохёохы замнын үргэн юм. Тэрэ гар урлалай олон шэглэлнүүдтэ хабаатай, олон элитэ бүтээлнүүдтэй гэжэ буряад нютаг соогоо мэдээжэ юм.

Мүнөө ахамни наһанайнгаа амаралтада гаранхай, тиигээшье һаа, туйлалтанууд дээрэ тогтонгүй, шэнэ арга боломжонуудые бэдэржэл, урдаа түсэб табинхай, урагшаа ханаатай, ехэ эрмэлзэлтэйгээр хүдэлһөөр зандаа.

Ханда ДАНЖЕЕВА, дунда хургуулийн химийн багша. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ж.Н.Эрдынеевэй бүтээлнүүд.

<p>Буряад ҮНЭН</p> <p>Учредители: Глава Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия</p> <p>Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ</p> <p>Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА</p>	<p>ТЕЛЕФОНЫ:</p> <p>21-54-54 - приемная 21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь 21-67-81 - выпускающий отдел 21-64-36 - корреспонденты, редакция журнала "Одон" 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир" 21-62-62 - реклама 21-50-52 - отдел распространения</p>	<p>Адрес РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».</p> <p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г. www.burjuna.ru e-mail: unen@mail.ru</p> <p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 10.06.2014 в 17.00 - по графику; 10.06.2014 г. в 17.00 - фактически. Объем 4 п.л. Заказ №1657. Тираж - 4200 экз.</p> <p>Цена свободная.</p> <p>Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.</p> <p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54</p>
---	---	---

Баян Хангайн үршөөл хайра гамнайл!

ХҮСЭ ЕХЭТЭЙ ХУРАМХААНАЙ АРШААНУУД

Байгал далайн эрье һахиһан, Баргажан мүрэнэй захи зүбшанан Хурамхаанай аймаг 120.000 дүрбэлжэн километр газар эрхилнэ. Урагша, хойшоо 25 горхонууд урдана, Улгана, Гаарга, Аргата мүрэнүүд тунгалаг уһата Баргажандаа шудхана, иигэжэ Баргажан мүрэн 25 процент уһанай нөөсэ Байгалдаа бүридүүлнэ. Байгаалин баялиг – 9 халуун шабартай аршаанууд Боолон-Түмэрһөө, Бүгсэхөөн хүрэтэр һубарина. Хурамхаанай хид гол горхонуудаа, мүрэнүүдээ, аршаануудаа һайнаар сахидаг, мүргэдэг һайн һайхан заншалтай.

1961 он. Би нютагтаа Дэрээнэй совхозой 2-дохи отделение хүтэлжэ ябааб. Хурамхаанай ПМК-гай "Бурводстройн" бригадир Митаб Бадмаев Хүшэгээрэй аршаанай шабарһаа Намсалмаагай заямха хүрэтэр "Хүшэгээрэй намаг" хатааха проект, 280.000 түхэриг сметэтэй документ намда харуулба. Социалис Ажалай Герой Х.Д. Хуригановта Ягдаг ошоожо, Хүшэгээрэй намаг аршаанһаа эхилээд, хатаахаяа 10 техникэ аршаанай заханда буулгаба. "280.000 түхэригтэнь гараа, тамгаяа таби, шамайе хэншье түрмэдэ һуулгахагүй" гэжэрхибэ. Механизаторнууд тэрэ үдэртөө Хурамхан ябаа һэн.

1974 ондо Уланхаанда 1500 хүн - БАМ-ай "Тазы-Уоянай" трасса барилгашад байрлаба. Барилгашадай үхибүүд аршаанай обоо сомго таяг, тулуурнуудые галдаба, могойнуудые хюдаба. Механизаторнууд "Магирус" машинануудаа аршаанай шабарта зоолгобо, тоһотой хүнгөөр халуун аршаан удхажа, машинануудаа угажа, аршаан бузарлуулжа эхилбэ. Иимэ байдалай болохотойнь сасуу, Баянголһоо танил Владимир Вандаевтаниие айлаарнь асаржа, Хүшэгээрэй аршаанай директор болгобоб. Уданшьегүй, аршаан хүрээлбээди,

хүхүүрнүүд замагтай болобо, үдэшлэн аршаанда харууһалагша табигдаба.

1984 ондо И.И.Рябчиков, Майскын леспромхозой директор, Хүшэгээрэй ойдо модо бэлэдхэхэеэ ерэхэдэнь, В.Б.Сагановта телеграмма сохижо, болуулбаб. Совхоздо ажаллахандаа, тамиртай боложо, бүхы аршаанаа хүрээлбээди, харгыень заһабабди, дээрэ зоной байдаг газар малтажа, уһатай болгоод, зайн гал татажа оруулаабди. Хүшэгээрэй аршаанда нарата үдэр Кисловодскоо үлүү, шэлбүүһэтэ, набшаһата ойн агаар тунгалаг. Аршаанай уһан, шабар тон ехэ хүсэтэй, хүнэй бээдэ тон ехэ туһа хүргэдэг, аргалдаг. Нэгэ хэдэн жэшээ дурдахуу.

Дайнһаа бусаһан фронтовикууд нюргаяа, хүлөө, гараа, нюдөө, дотороо аргалһан. Дайнай жэлнүүдтэ 16-17 басагад гэртэһээ 120 километр

холо полевой станда хүдэлхэдөө, 2-3 жэл боложо, гэртээ ердэг һэн. Тэрэ үедөө залуу басагад сагаан эдээгүй байжа, булта һужуураа хабдажа, имагтал Хүшэгээрэй шабараар һайжараа. Тэдэнэрһээ мүнөө Балма Батуева, Розалия Аюшиева, Цырема Ешиева, Санжадма Бадалаева аша эзэнэрээ адуулжа, ан-бун ябана даа.

1969 он. Волгоградһаа полковник-фронтовик Георгий Целовальников, хоёр тулгатай ерээд, Хүшэгээрэй аршаанда 3 жэл соо хабар, намар хүлнүүдээ аргалаад, тулгануудаа аршаанда үлгөөд ябаа һэн. "Би бүхы дэлхэйн шабарта хүлнүүдээ аргалааб, гансал "алтан Хүшэгээрэй шабар намайе-аргалаа" гээд, намда бэлэг баруулаа бэлэй.

1980 ондо Москваһаа Полина Шипова ахатаяа носилкаар асаруулба. 3 жэл таһалгаряагүй хабарынь модоной задархада, намарынь

набшаһанай унахада, бээе аргалаад, хоёр хүлөөрөө гэшхэжэ, тон ехээр барялажа, ахатаяа Москвага ябаа бэлэй. Ахань 3 жэл Хурамхаанай ПМК-да слесарээр ажаллаһан. Сезондо 1500 хүн хаана-яанаһаа аршаанда ерэхэ, хадын боори майхануудаар дүүрэшэдэг һэн.

Аршаанда, шабарта заримашуул удаан һууна. Аршаан абаад, 500-600 километр зайда рульда һууна, хүйтэ абана, архидана. Иигэжэ болохогүй. Уланхаанай эвенк сомоной Совет аршаанай эзэн юм. Урдань Олзото Минеев эвенкын ашаар БАМ-ай механизаторнуудһаа аршаанаа абараабди. 1965 ондо Уланхаанай зон Дорбозоев Цырен, Галсанов Доржо, Ринчино Доржо Үмхэйн аршаанда 10-10 түхэриг мүнгэ суглуулжа, аршаанай хүхүүр шэнээр барибабди. В.И.Ивановтой, ТП № 1 начальнигтай нэгэдээд, 4 модон гэр, Гарааһанаһаа зайн гал татажа, бодхообобди.

1962 ондо Сэю аршаанда хүхүүр бодхоогоод, соргонуудые барибабди. Сэю ошоходо, "Хахархай" уһанай горхондо хүүргэ бодхоогообди. һүүлшын жэлнүүдтэ Сэю аршаанда Майск тосхон эзэн болоо гэлсэнэ.

Аймагай социальна таһаг аршаануудые аршалха, гамнаха аргатай. Аршаануудһаа сугларһан мүнгөөр ядуу айлуудта туһалжа, ветерануудта "Буряад үнэн", "Хурамхаанай галнууд" газетэнүүдые сомоной Совет захидаг, клубуудта, библиотекэнүүдтэ, хүүгэдэй саадта туһалдаг һэн.

Эвенкнүүдэй газарта эвенкнүүдһээ бэшэ хэншье аршаануудта эзэн бэшэ! Холо захын хүйтэн улалитай Хурамхаанай аймаг 70 жэлдэ сүлөөтэ ажал, шэнэ амисхал, зоной болбосорол хүгжөөгөө. Үнэн болоһон үйлэ хэрэгүүдые мэдэжэ ябаханда, буруу юумэн байхагүй.

Уланхаанай эвенк сомоной Советэй хүндэтэ эрхэтэн Владимир БАТОНОВ.

Шэнэ ном

БУРЯД БӨӨ МҮРГЭЛЭЙ НӨӨСЭ ТОЛИ

ной, Россиин мэдээжэ эрдэмтэд.

Энэ толи хэблэлдэ мүнгэн тэдхэмжэ үзүүлһэн олзын хэрэг эрхилэгшэд В.Н.Байминов, Б.В.Лыкшитов, В.Ж.Халбазыков, Л.Д. Бадмаев, Б.Д.Бадмаев, О.С. Хоборков.

"Тезаурус" гэжэ үгэ грек хэлэнһээ "нөөсэ" гээд оршуулагдадаг. Тиихэдээ энэ толи соо буряад бөө мүргэлдэ хабаатай шухала ойлгосонууд нөөсэлэгдэнхэй гээд һанамжалая. Иимэ шэглэлэй табан ном нара харуулһан автор энэ удаа зарим нэмэлтэнүүдые болон заһабаринуудые оруулһан байна.

Номой авторнууд бөө мүргэлые гансал эртэ урдын шажан гэжэ шэнжэлнэ бэшэ, харин түмэн жэлнүүдые һэтэлэн ерээд, мүнөөшье баримталагдадаг түүхын ба соёлой тусхай үзэгдэл, оюун ухаанай, сэдхэлэй онсо мэдэрэл гэжэ тодорхойлно. Үнэхөөрөөшье, буряад бөө мүргэл шэнжэлэлгэ мүнөө үедэ бүри эдэбхижээ гээд тэмдэглэхээр.

Түб Азиин арадуудай соёлой тусхай үзэгдэл (феномен) болохо буряад бөө мүргэлые шэнжэлэлгэдэ өөрын горитой хубияа оруулжа байһан но-

Ж.М.ЗОМОНОВОЙ зурал

мой авторнуудай энэ бүтээл культуурологи болон монгол туургата арадуудай соёл шэнжэлдэг оюутадта һуралсалай пособи болохоһоо гадна, религиоведени, регионика мэтын шэглэлэй мэргэжэлтэдтэ, бүхы үргэн уншагшадта һонорхолтой байха гээд һанагдана.

Июниин 13-да Түнхэнэй аймагта Буха ноёной ехэ тайлаган болохон гэжэ манай һонин мэдээсэ һэн. Энэ үйлэ хэрэгтэ хабаатай ойлгосонуудые тус ном соо бэдэрээд үзэбээди. Аяар арбан ушарта хэлэгдэһэн байба. Жэшээнь, "Буха ноён баабай" гэхэн ойлгосо 4 удхатай гээд тайлбарилгана: 1) Эсэгэ Мала-

ан тэнгэрийн хүбүүн Сагаан Мүнхэ тэнгэри; 2) Тэнгэриһээ газарта буугаад, үдэрынь буха боложо, ойрадай Тайжахаанай тарлан эрэн бухатай мүргэлдөө, һүниндөө хүнэй бэе бээлжэ, хаанай басаган Будан-хатанда нюусаар ошодог байгаа; Будан-хатанай түрэнэн эхир хүбүүд эхирэд ба булагад отогүүдэй эхи табиһан; 3) булагадуудай үг изагуурта тотем; 4) Түнхэнэй хаадуудай нэгэн.

Буха ноёной тайлаган ямар гуримаар үнгэрдэг тухай тодорхой мэдээсэ үгтэнэ. Мүн "бухын харгы", "бухын хэбтэшэ", "бухын һарьдаг", "Буха ноёной һуури", "буха онгон", "Буха шулуун", "Буга Сагаан

ноён - Ангарын адагай эзэн, Буха ноёной юһэн хүбүүдэй нэгэн" гээд, бусадшье ехэ һонирхолтой мэдээнүүдые уншахаар.

Түнхэнэй табан хаады дурдалга буряад ба ород хэлэн дээрэ, мүн бүхы Бурядай тахилгата уулануудай соло магтаалнуудай уншагшадтай һонорто хабсаргадһаниинь ехэ һайшаалтай. Бурядай олон нуга нютагуудай үргэлтэй, тахилгатай, нангин газарнууд, дайдын эзэд, заяанууд, тэнгэринүүд, бөөгэй дурдалганууд – буряад аман зохёолой үндэр ехэ бүтээлнүүд энэ ном соо нөөсэлэгдэнхэй.

Туйна САМБЯЛОВА.